

RegAgri4 Europe

Upgrading the Agricultural Sector
with Skills in Regenerative Agriculture

**Promoting
the global transition
to regenerative food, farming
and land management**

Ανάλυση κατάστασης IO1

Προετοιμάστηκε από την CEFÉ International

Αύγουστος 2021

Τίτλος έργου: Αναβάθμιση του γεωργικού τομέα με δεξιότητες στην αναγεννητική γεωργία

Ακρωνύμιο έργου: RegAgri4Europe

Αριθμός Έργου: 2020-1-DE02-KA202-007660

Περιεχόμενο

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	5
3. ΒΕΛΓΙΟ	7
3.1. Αντίληψη και ευαισθητοποίηση σχετικά με την αναγεννητική γεωργία	8
3.2. Επίπεδο πολιτικής	9
3.3. Εκπαιδευτικό επίπεδο	12
3.4. Συνεντεύξεις Βέλγιο	13
3.5. Ερωτηματολόγια Βέλγιο	21
4. ΓΕΡΜΑΝΙΑ	24
4.1. Αντίληψη και ευαισθητοποίηση σχετικά με την αναγεννητική γεωργία	26
4.2. Επίπεδο πολιτικής	29
4.3. Εκπαίδευση	32
4.4. Συνεντεύξεις Γερμανία	37
4.5. Ερωτηματολόγιο Γερμανία	42
5. ΕΛΛΑΔΑ	45
5.1. Αντίληψη και ευαισθητοποίηση σχετικά με την αναγεννητική γεωργία	45
5.2. Επίπεδο πολιτικής	46
5.3. Εκπαιδευτικό επίπεδο	46
5.4. Συνεντεύξεις Ελλάδα	47
5.5. Ερωτηματολόγια Ελλάδα	50
6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	54

1. Εισαγωγή

Στόχος της Ανάλυσης Κατάστασης RegAgri4Europe είναι να αποκτήσει μια ολοκληρωμένη κατανόηση της παρούσας κατάστασης της αναγεννητικής γεωργίας στον σημερινό γεωργικό

τομέα, στον τομέα της εκπαίδευσης, στην ευαισθητοποίηση του κοινού και σε επίπεδο εθνικής και ευρωπαϊκής πολιτικής.

Η ανάλυση εξετάζει:

- ο ρόλος και η αντίληψη της αναγεννητικής γεωργίας,
- τις εκπαιδευτικές προσφορές για την αναγεννητική γεωργία,
- η θέση της αναγεννητικής γεωργίας σε επίπεδο πολιτικής (ευαισθητοποίηση, μέτρα πολιτικής, υποστηριζόμενες δράσεις κ.λπ.),
- τη ζήτηση στην αγορά για προϊόντα αναγεννητικής γεωργίας

Η ανάλυση της κατάστασης περιγράφει αρχικά τη μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την καλύτερη δυνατή σύγκριση των ευρημάτων στις τρεις χώρες-εταίρους - Ελλάδα, Βέλγιο και Γερμανία.

Και για τις τρεις χώρες, πραγματοποιήσαμε έρευνα γραφείου σχετικά με τον τρέχοντα ρόλο της αναγεννητικής γεωργίας σε δημόσιο και πολιτικό επίπεδο, καθώς και στον εκπαιδευτικό τομέα. Η έρευνα γραφείου ακολουθήθηκε από συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια για να ερωτηθούν άμεσα διάφοροι ενδιαφερόμενοι και να αποκτήσουν έτσι καλύτερη κατανόηση του θέματος.

Τα αποτελέσματα συγκεντρώνονται ανά χώρα για να τονιστούν οι διαφορές και οι ομοιότητες που διαπιστώθηκαν.

Τα ευρήματα σε αυτές τις χώρες ήταν αρκετά παρόμοια όταν συγκρίνουμε τη Γερμανία και το Βέλγιο, όπου διαπιστώνουμε ένα αναδυόμενο κίνημα για την αναγεννητική γεωργία και τα συναφή θέματα, ενώ στην Ελλάδα, η έννοια της αναγεννητικής γεωργίας φαίνεται να είναι πρωτόγνωρη και να μην προωθείται από πολλούς φορείς.

Το παρόν έγγραφο είναι μια συντομευμένη έκδοση που επικεντρώνεται στα σημαντικότερα αποτελέσματα που διαπιστώθηκαν σχετικά με την παρούσα κατάσταση της αναγεννητικής γεωργίας. Η εκτεταμένη ανάλυση της κατάστασης περιλαμβάνει πιο λεπτομερείς πληροφορίες, οι οποίες βοήθησαν την κοινοπραξία RegAgri4Europe να διαμορφώσει την εκπαιδευτική της προσφορά καθώς και το ίδιο το έργο.

2. Μεθοδολογία

Τα δεδομένα και οι πληροφορίες συγκεντρώθηκαν στο Βέλγιο, τη Γερμανία και την Ελλάδα μέσω έρευνας γραφείου, συνεντεύξεων και ερωτηματολογίων.

Έρευνα γραφείου:

Η έρευνα γραφείου κάλυψε τρία βασικά θέματα:

- Σύλληψη και συνειδητοποίηση της αναγεννητικής γεωργίας,
- Ο εθνικός πολιτικός προσανατολισμός στον γεωργικό τομέα,
- Εκπαιδευτικές προσφορές για την αναγεννητική γεωργία.

Αναλύοντας τα μέτρα πολιτικής, τα προγράμματα χρηματοδότησης και άλλες πολιτικές δράσεις που διαμορφώνουν τις γεωργικές πρακτικές και το τοπίο στις χώρες εταίρους, εξάγουμε συμπεράσματα σχετικά με τη στάση των φορέων χάραξης πολιτικής απέναντι στις μεθόδους της αναγεννητικής γεωργίας.

Για την εις βάθος ανάλυση των προσφερόμενων προγραμμάτων σπουδών ΕΕΚ στις συμμετέχουσες στο έργο χώρες (συγκριτική προσέγγιση) και τον εντοπισμό βέλτιστων πρακτικών, καταγράψαμε τα κοινά σημεία μεταξύ των προγραμμάτων σπουδών, αναλύοντας τα μαθησιακά αποτελέσματα, το χρησιμοποιούμενο υλικό, τις δεξιότητες και τις ικανότητες που καλύπτονται.

Για όλα τα προγράμματα σπουδών που εξετάστηκαν, αξιολογήσαμε:

- το περιεχόμενο και τη δομή τους
- τις υπάρχουσες ομάδες-στόχους και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους
- χρησιμοποιούμενες μέθοδοι και τεχνικές κατάρτισης
- Ενσωμάτωση της μάθησης με βάση την εργασία (WBL)

Ποιοτική έρευνα:

Η διεξαγωγή συνεντεύξεων επέτρεψε τη δημιουργία μιας κοινής βάσης δεδομένων σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες. Η ποιοτική έρευνα προσέγγισε εκπροσώπους από όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς.

Εκπονήσαμε 4 διαφορετικά πρότυπα με κατευθυντήριες ερωτήσεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν με τους κύριους ενδιαφερόμενους φορείς μας:

- Πάροχοι κατάρτισης στη γεωργία
- Αγρότες/επαγγελματίες του γεωργικού τομέα
- Πλευρά της αγοράς (λιανοπωλητές)
- Υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής

Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν ως ημιδομημένες συνεντεύξεις, ακολουθώντας πλέγματα ερωτήσεων που κατασκευάστηκαν σύμφωνα με το προφίλ των 4 τύπων φορέων. Χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της ημιδομημένης συνέντευξης, οι συνεντευκτές ήταν ελεύθεροι να διαμορφώσουν τη συνέντευξη ώστε να την προσαρμόσουν στη ροή της συζήτησης.

Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν μέσω ζουμ, τηλεφωνικής κλήσης ή προσωπικής συνάντησης και αποθηκεύονται ως αρχείο ήχου/βίντεο και μεταγραφή ή μόνο ως μεταγραφή. Οι συνεντευξιαζόμενοι διαβεβαιώθηκαν για την ανωνυμία τους.

Ποσοτική έρευνα:

Ένα ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο αναπτύχθηκε και στάλθηκε σε εκπαιδευόμενους σε γεωργικά επαγγέλματα (εκπαιδευόμενοι/μαθητευόμενοι/φοιτητές γεωργίας).

Οι απαντήσεις μας παρέχουν μια ευρεία βάση δεδομένων σχετικά με την κατάσταση των μαθητών σε όλες τις συμμετέχουσες χώρες. Χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο διαδικτυακής έρευνας της ΕΕ, η έρευνα μπορεί να βρεθεί εδώ:

<https://ec.europa.eu/eusurvey/runner/RegAgri4Europe>

3. Βέλγιο

Περίληψη

Η παρούσα ανάλυση βασίζεται σε έρευνα στο διαδίκτυο και αποσκοπεί στην παροχή μιας βασικής κατανόησης της κατάστασης της αναγεννητικής γεωργίας στη Γαλλική Κοινότητα του Βελγίου. Εξετάζει τον ορισμό της αναγεννητικής γεωργίας στο Βέλγιο και τον τρόπο με τον οποίο ο πολιτικός και ο εκπαιδευτικός τομέας αντιμετωπίζουν την έννοια αυτή και τις πρακτικές που συνδέονται με αυτήν.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης συνοψίζονται:

Σύλληψη και συνειδητοποίηση:

1. Καμία από τις επίσημες διοικήσεις δεν δίνει ορισμό της αναγεννητικής γεωργίας .
2. Οι ορισμοί που βρέθηκαν στο διαδίκτυο στα αγγλικά ή γαλλικά για την "Αναγεννητική Γεωργία" φαίνεται να απευθύνονται σε ένα πιο επαγγελματικό κοινό από ό,τι οι ορισμοί που αφορούν την περμακουλτούρα, οι οποίοι συχνά συνδέονται με την κηπουρική.
3. Η αναγεννητική γεωργία διαδίδεται κυρίως από εξειδικευμένους φορείς, αν και ορισμένοι αναδυόμενοι επαγγελματικοί φορείς (εταιρείες παροχής συμβουλών) προσπαθούν να διαδώσουν τη γνώση γύρω από αυτή την πρακτική.

Πολιτική:

1. Δεν υπάρχει πολιτική που να στοχεύει άμεσα στην αναγεννητική γεωργία σε περιφερειακό ή ομοσπονδιακό επίπεδο.
2. Το υφιστάμενο σύστημα επιδοτήσεων επικεντρώνεται κυρίως στη συμβατική γεωργία, παρόλο που υπάρχουν ορισμένα καθεστώτα για τη στήριξη της "ποιοτικής παραγωγής", όπως η βιολογική γεωργία.
3. Τα σημερινά πολιτικά πλαίσια και οι στρατηγικές δεν υποστηρίζουν άμεσα την αναγεννητική γεωργία, αλλά στοχεύουν στην προώθηση μιας γεωργίας πιο "τοπικής" και με σεβασμό στο περιβάλλον, τα εδάφη και τη βιοποικιλότητα.

Εκπαίδευση:

1. Κανένας σχηματισμός δεν αναφέρει άμεσα την αναγεννητική γεωργία.
2. Ορισμένες αρχές που είναι κοινές με την αναγεννητική γεωργία διδάσκονται ιδιαίτερα σε μαθήματα και σχηματισμούς που εστιάζουν στην αγροοικολογία.
3. Η διάδοση της έννοιας της αναγεννητικής γεωργίας εξαρτάται από τον διδάσκοντα που παραδίδει τα μαθήματα.

3.1. Αντίληψη και ευαισθητοποίηση σχετικά με την αναγεννητική γεωργία

Ορισμός της αναγεννητικής γεωργίας στο γαλλόφωνο Βέλγιο

Για την έρευνα αυτή, αναλύθηκαν οι ιστότοποι των 4 κύριων διοικήσεων που θα μπορούσαν να δώσουν ή να χρησιμοποιήσουν έναν ακριβή ορισμό της αναγεννητικής γεωργίας στο γαλλόφωνο Βέλγιο:

- Η γεωργική πύλη της Δημόσιας Υπηρεσίας της Βαλλονίας¹
- Η περιβαλλοντική πύλη της Δημόσιας Υπηρεσίας της Βαλλονίας²
- Η Πύλη της Ομοσπονδίας Βαλλονίας-Βρυξελλών³
- Η Πύλη των Βρυξελλών Περιβαλλοντική πολιτική⁴

Ο όρος "αναγεννητική γεωργία" δεν αναφέρεται ούτε στους εν λόγω δικτυακούς τόπους ούτε σε κανένα γραπτό έγγραφο που παρήγαγαν.

Δεδομένου ότι κανένας επίσημος φορέας δεν έχει δώσει ορισμό ή δεν έχει αναφέρει τον όρο αναγεννητική γεωργία ("*agriculture régénérative*" ή "*agriculture régénératrice*"), οι κύριες πηγές ορισμού είναι τα πρώτα αποτελέσματα των μηχανών αναζήτησης. **Αυτοί οι ορισμοί θα είναι τα πρώτα αποτελέσματα που θα βρει ένα άτομο που αναζητά έναν ορισμό για τον όρο "Αναγεννητική γεωργία".**

Από τις 2 κύριες μηχανές αναζήτησης του Βελγίου (Bing.be, Google.be), οι 3 πρώτοι ορισμοί που απαντούν στην ερώτηση "Γεωργία Αναγεννητικός ορισμός" είναι:

- Wikipedia⁵:

"Η αναγεννητική ή αναγεννητική γεωργία χαρακτηρίζεται από μια φιλοσοφία της γεωργικής παραγωγής και ένα σύνολο προσαρμόσιμων τεχνικών που έχουν επηρεαστεί έντονα από την περμακουλτούρα του Masanobu Fukuoka. Κύριοι στόχοι της είναι η αναγέννηση των εδαφών, η αύξηση της βιοποικιλότητας, η δέσμευση του ατμοσφαιρικού άνθρακα στο έδαφος, η ανθεκτικότητα του εδάφους στις κλιματικές διακυμάνσεις, η βελτιστοποίηση του κύκλου του νερού και η βελτίωση της παροχής υπηρεσιών οικοσυστήματος".

- Eco-dyn (γαλλική εταιρεία που ειδικεύεται στις αυτοκατασκευαζόμενες υποδομές)⁶:

"Η αναγεννητική γεωργία είναι ένα καινοτόμο σύστημα καλλιέργειας που αυξάνει τη βιοποικιλότητα και εμπλουτίζει τη γη με ζωή και χούμο. Βελτιώνοντας τη γονιμότητα και την

¹ <https://agriculture.wallonie.be/accueil>

² <http://environnement.wallonie.be/>

³ <http://www.federation-wallonie-bruxelles.be/>

⁴ <https://environnement.brussels/>

⁵ https://fr.wikipedia.org/wiki/Agriculture_r%C3%A9g%C3%A9n%C3%A9ratrice

⁶ <http://vernoux.org/ecodyn/agriculture-regenerative/>

παραγωγικότητα, αποθηκεύει άνθρακα στα εδάφη και τη βλάστηση (φυτά, φράκτες, δέντρα, ...), ενώ παράλληλα αντιστρέφει τις τρέχουσες τάσεις συσσώρευσης ατμοσφαιρικού CO₂ και υπερθέρμανσης του πλανήτη".

- Regeneration Internationale (Διεθνής ΜΚΟ που προωθεί τη γεωργία της αναγέννησης)

"Η αναγεννητική γεωργία είναι μια ολιστική προσέγγιση στη διαχείριση της γης που βασίζεται στη δύναμη της φωτοσύνθεσης των φυτών για την επαναφορά της περίσσειας του ατμοσφαιρικού CO₂ στον κύκλο του άνθρακα, αποκαθιστώντας έτσι την υγεία του εδάφους, την ανθεκτικότητα των καλλιεργειών και την υψηλή περιεκτικότητα σε θρεπτικά συστατικά".

Παρά την έλλειψη ορισμού από επίσημη πηγή, τα αποτελέσματα που δίνει η μηχανή αναζήτησης είναι αρκετά ακριβή κατά την αναζήτηση ενός ορισμού (στα γαλλικά) για την αναγεννητική γεωργία. Οι ορισμοί που βρέθηκαν για την Αναγεννητική Γεωργία είναι επίσης λιγότερο προσανατολισμένοι προς τις πρακτικές κηπουρικής από ό,τι οι αντίστοιχοι ορισμοί της Περμακουλτούρας.

3.2. Επίπεδο πολιτικής

Ποιος είναι ο πολιτικός προσανατολισμός του Βελγίου στον γεωργικό τομέα;

Δεδομένα

Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με την αναγεννητική γεωργία ή την περμακουλτούρα στο γαλλόφωνο Βέλγιο. Το 14% των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που αντιπροσωπεύουν το 11%⁷ της συνολικής γεωργικής επιφάνειας είναι βιολογικές εκμεταλλεύσεις και μπορούμε να υποθέσουμε ότι η αναγεννητική γεωργία αποτελεί μόνο ένα μικρό μέρος αυτής της επιφάνειας.

Δεν υπάρχουν άμεσες αναφορές στον όρο αναγεννητική γεωργία και ο όρος περμακουλτούρα εμφανίζεται μία φορά σε μια στρατηγική που αφορά την κλιματική αλλαγή στη Βαλλονία⁸.

Επιδοτήσεις

Όλες οι επιδοτήσεις στη γεωργία αντιμετωπίζονται σε περιφερειακό επίπεδο (Βαλλονία και Βρυξέλλες).

⁷ <https://www.biowallonie.com/chiffres-du-bio/#:~:text=Lagriculture%20bio%20passe%20un',soit%20une%20ferme%20sur%20sept%20>

⁸ https://www.wallonie.be/sites/default/files/2019-09/declaration_politique_regionale_2019-2024.pdf

Η Βαλλονία δεν διαθέτει σχέδιο επιδοτήσεων που να απευθύνεται άμεσα στην αναγεννητική γεωργία. Ωστόσο, παρέχονται⁹ ορισμένες επιδοτήσεις για αυτό που ονομάζεται "παραγωγή ποιότητας", που περιλαμβάνει τη βιολογική γεωργία. Η Βαλλονία χρηματοδοτεί επίσης την κατάρτιση επαγγελματιών, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης σε "περιβαλλοντικές πρακτικές", οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν ορισμένα στοιχεία της αναγεννητικής γεωργίας.

Η Περιφέρεια των Βρυξελλών επιχορηγήθηκε επίσης για τη βελτίωση της περιβαλλοντικής συνείδησης των κατοίκων των Βρυξελλών. Αναφέρονται μαθήματα κηπουρικής, αλλά μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι επιδοτήσεις αυτές αφορούν επίσης τη διαμόρφωση της περμακουλτούρας για τους αστικούς αγρότες¹⁰.

Η γεωργία ως λύση για την περιβαλλοντική υποβάθμιση και την κλιματική αλλαγή

Οι περιφερειακές στρατηγικές λαμβάνουν υπόψη το ρόλο της γεωργίας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής: Η Περιφέρεια των Βρυξελλών δημοσίευσε διάφορες στρατηγικές που αποσκοπούν στην καλύτερη και πιο τοπική παραγωγή.¹¹¹²

Η Βαλλονία στη δήλωση περιφερειακής πολιτικής της για την περίοδο 2019-2024¹³ διατύπωσε διάφορες προτάσεις σχετικά με το ρόλο της γεωργίας στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής:

- Προτίμηση βιολογικών βραχυκυκλωμάτων τροφίμων
- Επαγγελματική συγκρότηση
- Ενθάρρυνση της κυκλικής οικονομίας και της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου μέσω της δέσμευσης άνθρακα στο έδαφος
- Επαναξιολόγηση των αποστολών και της διαδικασίας του Βαλλονικού κέντρου γεωπονικής έρευνας για να ευνοηθεί η ανάπτυξη της καινοτομίας, ιδίως όσον αφορά τους νέους τρόπους παραγωγής (βιολογική, **αγροοικολογία, περμακουλτούρα...**).

Έγιναν ορισμένες ενθαρρυντικές ανακοινώσεις σχετικά με τη στήριξη του νέου τρόπου παραγωγής στη γεωργία. Ωστόσο, εκτός από τη βιολογική γεωργία, καμία συγκεκριμένη πολιτική δεν υποστηρίζει "καινοτόμες" πρακτικές όπως η αναγεννητική γεωργία .

⁹ <https://agriculture.wallonie.be/participation-des-agriculteurs-aux-systemes-de-qualite-applicables-aux-produits-agricoles>

¹⁰ <https://environnement.brussels/node/17300>

¹¹ <https://goodfood.brussels/fr/content/strategie-good-food>

¹² <https://environnement.brussels/thematiques/espaces-verts-et-biodiversite/action-de-la-region/le-programme-regional-de-reduction-des>

¹³ https://www.wallonie.be/sites/default/files/2019-09/declaration_politique_regionale_2019-2024.pdf

3.3. Εκπαιδευτικό επίπεδο

Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Μεταξύ των 5 σχολών και πανεπιστημίων που μελετήθηκαν (Πανεπιστήμιο της Λιέγης, Université Libre de Bruxelles, Haute école Condorcet, Haute école de la Province de Namur, Université Catholique de Louvain) και των 298 μαθημάτων και επιλογών τους στο πρόγραμμα σπουδών γεωπονίας/αγροοικολογίας, καμία δεν αναφέρει τον όρο Αναγεννητική Γεωργία. Ωστόσο, στα μαθήματα διδάσκονται ορισμένες αρχές που αφορούν ειδικά την αναγεννητική γεωργία. Μπορούμε μόνο να υποθέσουμε ότι παρόλο που ο όρος δεν προσδιορίζεται στα προγράμματα σπουδών, κάποιοι διδάσκοντες μπορεί να τον αναφέρουν.

Η προσφορά μαθημάτων που μπορεί να είναι πιο κοντά στις αρχές της Αναγεννητικής Γεωργίας προέρχεται κυρίως από σχηματισμούς που επικεντρώνονται στην αγροοικολογία/βιολογική γεωργία.

- Πανεπιστήμιο της Λιέγης (Gembloux Agro-Bio Tech). Ένα συνέδριο με θέμα την αναγεννητική γεωργία θα πραγματοποιηθεί επίσης σε αυτό το πανεπιστήμιο¹⁴.
- Université Libre de Bruxelles (Μάστερ στην αγροοικολογία)
- Université catholique de Louvain (Μάστερ στη βιο-μηχανική)
- Haute Ecole de la Province de Namur: ένα μάθημα σχετικά με τη φυτοτεχνική διδάσκεται από ένα μέλος της *Regenacterre*, μιας εταιρείας παροχής συμβουλών που στοχεύει στη μετάβαση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων προς μια προσέγγιση της αναγεννητικής γεωργίας.

Μη πανεπιστημιακές ή εξωπανεπιστημιακές εκπαιδεύσεις

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, το δίκτυο της περμακουλτούρας είναι αρκετά ανεπτυγμένο στο γαλλόφωνο Βέλγιο και αρκετοί φορείς προσφέρουν μαθήματα με περιεχόμενο παρόμοιο με τις πρακτικές της αναγεννητικής γεωργίας. Ορισμένα μαθήματα εκτός προγράμματος σπουδών αναπτύχθηκαν επίσης μέσα στα πανεπιστήμια και προσφέρουν πιστοποιητικά εξειδίκευσης στην περμακουλτούρα ή την αγροοικολογία. Δεν βρέθηκαν μαθήματα που να ασχολούνται ειδικά με την αναγεννητική γεωργία.

¹⁴ https://www.news.uliege.be/cms/c_13564507/fr/l-agriculture-regenerative

3.4. Συνεντεύξεις Βέλγιο

Προφίλ των ερωτηθέντων	
Αριθμός συνεντεύξεων	20
Ημερομηνία	Από τον Απρίλιο 2021 έως τον Ιούνιο 2021
Χώρα	Βέλγιο
Αγρότες:	2
Παροχείς κτηνιάτρων:	11
ΜΚΟ:	0
Γεωργικές ενώσεις:	3
Φορείς χάραξης πολιτικής:	1
Συνεντευξιζόμενοι από την πλευρά της αγοράς:	2
Άλλοι	1

Οι 20 συνεντευξιζόμενοι επιλέχθηκαν μεταξύ μιας χαρτογράφησης περίπου 350 φορέων της Βαλλονίας στον τομέα της γεωργίας, της εκπαίδευσης, της χάραξης πολιτικής και του λιανικού εμπορίου. Ο αριθμός των συνεντεύξεων σε κάθε κατηγορία εξαρτήθηκε από τη διαθεσιμότητα των εν λόγω φορέων και τη συνάφεια του προφίλ τους με το σχέδιό μας.

Περιγραφή του προφίλ των ερωτηθέντων:

- **Αγρότες:** Δύο αγρότες πήραν συνέντευξη στο πλαίσιο αυτής της μελέτης. Και οι δύο είχαν ήδη αρχίσει να χρησιμοποιούν πιο βιώσιμες μορφές γεωργίας, με τον έναν να εργάζεται σε ένα αγρόκτημα περμακουλτούρας και τον άλλο σε ένα βιολογικό αγρόκτημα. Ο αγρότης της περμακουλτούρας παρέχει επίσης ένα μάθημα Πιστοποιητικού Σχεδιασμού Περμακουλτούρας (PDC), οπότε θα συμπεριλάβουμε κάποιες εισροές αυτής της συνέντευξης στην ανάπτυξη σχετικά με την κατάρτιση.
- **Φορείς επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και πανεπιστήμια:**
 - Πέντε πάροχοι ΕΕΚ πήραν συνέντευξη. Οι φορείς αυτοί είτε ειδικεύονται σε έναν συγκεκριμένο τομέα της γεωργίας (π.χ. κηπουρική, βιολογική γεωργία, κτηνοτροφία), είτε παρέχουν γενικότερη κατάρτιση στη γεωργία. Συχνά παρέχουν βασικά μαθήματα που δίνουν πρόσβαση στις δημόσιες επιδοτήσεις για τους νέους γεωργούς, αλλά και προχωρημένα μαθήματα, στα οποία υπάγονται τα περισσότερα μαθήματα που περιλαμβάνουν πρακτικές αναγεννητικής γεωργίας.
 - Έξι καθηγητές και διευθυντές γεωπονικής κατάρτισης σε πανεπιστήμια και "Hautes écoles" (π.χ. μεταπτυχιακό ή πτυχίο γεωπονίας, προχωρημένο πρόγραμμα σπουδών για τη βιολογική γεωργία).

- Γεωργικές ενώσεις: Τρεις γεωργικές ενώσεις πήραν συνέντευξη για τους σκοπούς της παρούσας ανάλυσης:
 - Η Ομοσπονδία Αγροτών της Βαλλονίας (*Fédération Wallone des Agriculteurs, FWA*), η κύρια συνδικαλιστική ένωση της Βαλλονίας που εκπροσωπεί τους αγρότες σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο- παρέχει επίσης κατάρτιση στους αγρότες.
 - Το *Collège des producteurs* (Κολέγιο των παραγωγών) εκπροσωπεί τα συμφέροντα των γεωργών της Βαλλονίας σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο.
 - Η *Filière wallonne de la pomme de terre* (FIWAP) εκπροσωπεί τους αγρότες της βιομηχανίας πατάτας, ενώ παράλληλα παρέχει πληροφορίες, κατάρτιση και εκπροσωπεί τον τομέα στη Βαλλονία.
- Φορείς χάραξης πολιτικής: Ένας υπεύθυνος χάραξης πολιτικής πήρε συνέντευξη από την Service Public de Wallonie (SPW) (Δημόσια Υπηρεσία της Βαλλονίας) στη διεύθυνση "Επαγγελματική κατάρτιση", η οποία είναι υπεύθυνη για την προσφορά κατάρτισης.
- Πλευρά της αγοράς (λιανοπωλητές): Δύο διευθυντές από το The Barn Bio Market πήραν συνέντευξη. Το The Barn είναι μια αλυσίδα σούπερ μάρκετ με έδρα τις Βρυξέλλες που ειδικεύεται στα χύμα βιολογικά τρόφιμα.
- Άλλα: Soil Capital, μια εταιρεία συμβούλων που στοχεύει στη διάδοση της έννοιας της αναγεννητικής γεωργίας.

Διαπιστώσεις σχετικά με τον ορισμό του όρου "αναγεννητική γεωργία" στο Βέλγιο

- Η έννοια της αναγεννητικής γεωργίας είναι σήμερα σχεδόν ανύπαρκτη στο Βέλγιο. Από τις 20 συνεντεύξεις, μόνο 3 φορείς ήταν σε θέση να την ορίσουν με κατάλληλο τρόπο, να περιγράψουν τους στόχους αυτού του κοινωνικοπεριβαλλοντικού κινήματος και να δώσουν παραδείγματα πρακτικών και μεθόδων που συνδέονται με την έννοια αυτή. Η έλλειψη ευαισθητοποίησης σχετικά με το θέμα επιβεβαιώνεται από τη διατύπωση που χρησιμοποίησαν οι ερωτηθέντες όταν τους ζητήθηκε να ορίσουν την αναγεννητική γεωργία. Συνήθως ξεκινούν τις προτάσεις τους με το "νομίζω" ή "υποθέτω". Αυτή η τάση εντοπίζεται στις περισσότερες συνεντεύξεις, όπου οι ερωτώμενοι φαίνεται να μαντεύουν τι περιλαμβάνει η έννοια παρά να παρέχουν έναν καλά μελετημένο ορισμό γι' αυτήν. Το 40% των συνεντευξιαζόμενων άρχισαν τον ορισμό τους δηλώνοντας ότι δεν είχαν ακούσει ποτέ/σχεδόν ποτέ την έννοια, γεγονός που επιβεβαιώνει αυτή την έλλειψη διάδοσης στο Βέλγιο.
- Παρά την έλλειψη προϋπάρχουσας γνώσης σχετικά με την ίδια την έννοια της αναγεννητικής γεωργίας, οι περισσότεροι ερωτηθέντες έδωσαν έναν ορισμό γύρω από άλλες βασικές έννοιες με τις οποίες ήταν περισσότερο εξοικειωμένοι. Το 55% των ερωτηθέντων οικοδόμησε τον ορισμό του γύρω από συγκρίσεις με τη βιολογική γεωργία, την αγροοικολογία ή τη γεωργία διατήρησης. 2 συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν την Αναγεννητική Γεωργία ως κάτι που υπερβαίνει τη βιολογική γεωργία,

προσπαθώντας να εφαρμόσουν τεχνικές όπως η "μη άροση" στη βιολογική γεωργία. Μια τέτοια γνώση των εναλλακτικών μορφών γεωργίας είναι ενθαρρυντική, ακόμη και αν δεν χαρακτηρίζεται με την ορολογία της "Αναγεννητικής Γεωργίας", δείχνοντας ότι ορισμένες εναλλακτικές μορφές γεωργίας και ορισμένες ιδέες για έναν πιο βιώσιμο τρόπο παραγωγής τροφίμων έχουν εξαπλωθεί στη Βαλλονία.

- Η αναγέννηση του εδάφους αναγνωρίστηκε ως ένας από τους κύριους στόχους της αναγεννητικής γεωργίας, με 11 ερωτηθέντες να το αναφέρουν. Αντίθετα, ο στόχος της αποκατάστασης της βιοποικιλότητας στα γεωργικά εδάφη αναφέρθηκε μόνο 3 φορές.

Διαπιστώσεις σχετικά με τις μεθόδους αναγεννητικής γεωργίας

Μεταξύ των 20 ερωτηθέντων, παρατηρήσαμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία δεν ανέφερε συγκεκριμένες τεχνικές κατά τον ορισμό της αναγεννητικής γεωργίας. Μεταξύ των τεχνικών που αναφέρθηκαν πριν από την εξήγησή μας:

- Το 15% των ερωτηθέντων ανέφερε την αμειψισπορά.
- Το 20% ανέφερε μη άροση ή ελάχιστη άροση.
- Μόνο ένας συνεντευξιαζόμενος ανέφερε πρακτικές αγροδοσπονίας.
- Τρεις ερωτώμενοι ανέφεραν τη διαφοροποίηση των πολιτισμών.
- Δύο από αυτές αφορούσαν την κάλυψη του εδάφους.
- Ο ένας χρησιμοποίησε τον ευρύτερο όρο "πρακτικές που επιτρέπουν την αύξηση του ποσοστού χούμου".
- Το 30% ανέφερε τη μείωση της χημικής εισροής.

Μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι ερωτηθέντες ανέφεραν αυτές τις τεχνικές με βάση τις γνώσεις τους για άλλα είδη παρόμοιας γεωργίας, όπως η γεωργία διατήρησης ή οι τεχνικές που βασίζονται στην αγροοικολογία.

Συνολικά, οι μόνοι φορείς που διέθεταν πραγματική προϋπάρχουσα γνώση της αναγεννητικής γεωργίας ήταν είτε αγρότες που εφαρμόζαν τις έννοιες της αναγεννητικής γεωργίας, είτε φορείς της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης με ισχυρές γνώσεις σχετικά με την αναγεννητική γεωργία, είτε καινοτόμες εταιρείες συμβούλων που προσπαθούσαν να προωθήσουν τον όρο σε βελγικό επίπεδο. Οι περισσότεροι φορείς προσκολλήθηκαν στον όρο "αναγεννητική", χρησιμοποιώντας τον ως βάση για την ανάπτυξη ενός ορισμού και ενός καταλόγου πρακτικών που επικεντρώνονται στην αναγέννηση του εδάφους. Οι περισσότεροι όμως δεν κατάφεραν να συμπεριλάβουν τον ορισμό τους σε μια πιο συστημική γεωργική προσέγγιση που να περιλαμβάνει ζητήματα βιοποικιλότητας ή τον κοινωνικό και ανθρώπινο παράγοντα. *Παρ' όλα αυτά, οι γνώσεις πολλών ερωτηθέντων σχετικά με άλλες εναλλακτικές μεθόδους γεωργίας, όπως η γεωργία διατήρησης και η αγροοικολογία, δείχνουν μια εξέλιξη στη νοοτροπία ορισμένων ενδιαφερομένων και κάποιο άνοιγμα όσον αφορά τις μη συμβατικές μορφές γεωργίας.*

Διαπιστώσεις σχετικά με τη διδασκαλία της αναγεννητικής γεωργίας στα πανεπιστήμια και τα μαθήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης:

Για την παρούσα ενότητα, θα διακρίνουμε τους φορείς από τους τομείς της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και τους φορείς από τα πανεπιστήμια και τις σχολές που παρέχουν μαθήματα γεωπονίας. Πήραμε συνεντεύξεις συνολικά από 5 παρόχους ΕΕΚ και 6 φορείς από πανεπιστήμια.

- Οι ερωτηθέντες καθηγητές πανεπιστημίων υποστήριξαν ότι διδάσκουν κάποιες μεθόδους αναγεννητικής γεωργίας στα μαθήματά τους (83%), παρόλο που δεν διδάσκεται ή δεν χρησιμοποιείται άμεσα ως έννοια. Τα μαθήματα στα οποία αναφέρθηκαν υποτίθεται ότι ευνοούν την εισαγωγή παρόμοιων εννοιών όπως η γεωργία διατήρησης, η φυτοδιαχείριση, οι νέες τεχνολογίες ή η λίπανση. Ένας φορέας επέμεινε στον βαθμό τεχνικότητας όπου διδάσκεται αυτή η έννοια: μπορεί να αναφέρει την αναγεννητική γεωργία και να εξηγήει εν μέρει τους στόχους της, αλλά ποτέ δεν θα μπει σε τεχνικές λεπτομέρειες με τους φοιτητές της, καθώς προτιμά να δίνει μια ευρύτερη επισκόπηση όλων των υφιστάμενων γεωργικών πρακτικών. Το 83% αυτών των φορέων ισχυρίζεται επίσης ότι όταν αναφέρει πρακτικές που θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν σε ένα μοντέλο αναγεννητικής γεωργίας, δεν αναφέρει ποτέ τον όρο αναγεννητική γεωργία. Ένας φορέας εξηγεί ότι προτιμά να χρησιμοποιεί όρους που είναι περισσότερο αναγνωρισμένοι και χρησιμοποιούνται στο Βέλγιο, όπως η γεωργία διατήρησης ή η αγροοικολογία.
- Από την άλλη πλευρά, οι πάροχοι ΕΕΚ παραδέχθηκαν την έλλειψη περιεχομένου που συχνά έχουν να προσφέρουν σχετικά με την αναγεννητική γεωργία ή παρόμοια θέματα. Οι κατάλογοι κατάρτισης που διαθέτουν βασίζονται κυρίως σε μαθήματα σχετικά με τη συμβατική γεωργία, τα οποία ζητούνται ευρέως από τους αγρότες, καθώς τους επιτρέπουν την πρόσβαση στην περιφερειακή δημόσια στήριξη των εγκαταστάσεων. Κανένας από τους πιο εξειδικευμένους καταλόγους μαθημάτων δεν διδάσκει ειδικά την Αναγεννητική Γεωργία. Μια δομή είχε παλαιότερα ένα πρόγραμμα σπουδών που επικεντρωνόταν στη γεωργία διατήρησης (στο *FJA*) ή στη βιολογική γεωργία (CRABE), συμπεριλαμβανομένων ορισμένων μαθημάτων για τη διαχείριση του εδάφους, αλλά κανένα από αυτά δεν αναφερόταν πραγματικά στην Αναγεννητική Γεωργία. Ωστόσο, ορισμένες πρακτικές που διδάσκονται σε αυτά τα μαθήματα μπορεί αναμφισβήτητα να περιλαμβάνουν τεχνικές που συναντώνται συνήθως στην Αναγεννητική Γεωργία.
- Το κοινό στο οποίο απευθύνονταν τα μαθήματα αυτών των παρόχων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και των πανεπιστημίων ήταν αντίστοιχα αγρότες (πάροχοι επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης) και φοιτητές γεωπονίας (πανεπιστήμια). Οι πάροχοι ΕΕΚ επέμειναν στο γεγονός ότι το κοινό-στόχος τους για αυτού του είδους τα μαθήματα είναι έμπειροι αγρότες. Πράγματι, θεωρούνται "μαθήματα για προχωρημένους" και δεν παρέχουν πρόσβαση σε κάποια ειδική

δημόσια χρηματοδότηση, αλλά είναι απλώς παρόντα για να καλύψουν τις ανάγκες των αγροτών σε συγκεκριμένα θέματα.

Από τους 10 ερωτηθέντες που ειδικεύονται στη γεωργική εκπαίδευση, όλοι τους θεωρούσαν τις δεξιότητες της αναγεννητικής γεωργίας "σημαντικές για τους μαθητές και τους μαθητευόμενούς τους", με τις τρεις ακόλουθες αιτιολογήσεις:

- Οι μαθητές και οι σπουδαστές θα πρέπει να γνωρίζουν όσο το δυνατόν περισσότερες μορφές γεωργίας, ώστε να μπορούν να επιλέξουν εκείνη που ταιριάζει καλύτερα στους στόχους τους. Οι αρχές της αναγεννητικής γεωργίας είναι εξίσου σημαντικές με την αγροοικολογία ή τη γεωργία διατήρησης, υπάρχει ανάγκη να παρουσιαστούν στους μαθητές επιστημονικά υποστηριζόμενες εναλλακτικές λύσεις (40%)
- Αυτού του είδους οι πρακτικές είναι ένας τρόπος για τους αγρότες να εκπληρώσουν τις αυξανόμενες περιβαλλοντικές απαιτήσεις, βοηθούν στο πρασίνισμα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων (30%).
- Δεν έδωσαν συγκεκριμένο λόγο (30%)

Μεταξύ των ερωτηθέντων, δεν δημιουργήθηκε κανένα ειδικό μάθημα για την "Αναγεννητική Γεωργία". Τα πλησιέστερα μαθήματα που δημιουργήθηκαν εστίαζαν είτε στην περμακουλτούρα, είτε στη βιολογική γεωργία, είτε στη γεωργία διατήρησης, με κύριες πηγές μαθήματα που ήδη υπάρχουν σε άλλες χώρες (Μαθήματα σχεδιασμού περμακουλτούρας, Μαθήματα για τη βιολογική γεωργία στη Γαλλία).

Διαπιστώσεις σχετικά με την πρακτική των γεωργών

Τα συμπεράσματά μας εδώ θα παρουσιάσουν τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν με αγρότες και εκπροσώπους των αγροτών (δηλ. ενώσεις/ενώσεις αγροτών), οι οποίοι προσφέρουν μια γενικότερη εικόνα των γεωργικών πρακτικών της Βαλλονίας. Το δείγμα αυτό αντιπροσωπεύει συνολικά 5 συνεντεύξεις.

- Παρόλο που ένας αυξανόμενος αριθμός γεωργών χρησιμοποιεί ελάχιστη ή καθόλου καλλιέργεια, οι υπόλοιπες τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην αναγεννητική γεωργία είναι εξειδικευμένες και χρησιμοποιούνται μόνο από μικρό αριθμό γεωργών της Βαλλονίας.
- Ανάμεσα στους δύο αγρότες που πήραν συνέντευξη, ο ένας ήταν από τους ειδικούς της περμακουλτούρας που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Ανέφερε τη χρήση πρακτικών όπως: μη άροση, χρήση μόνο βιολογικών εισροών, αμειψισπορά, αγροδοασοπονία και εντατική καλλιέργεια σε μικρές εκτάσεις. Ο δεύτερος είναι ένας κηπουρός που παράγει κυρίως βιολογικά προϊόντα, αλλά εφαρμόζει επίσης μη άροση εκτός από τις βιολογικές μεθόδους του. Ανέφερε επίσης την υποσπορά ως πρακτική που πηγαίνει "προς την κατεύθυνση" της αναγεννητικής γεωργίας.
- Μεταξύ των ενώσεων γεωργών, οι πρακτικές που αναφέρθηκαν και αναφέρονταν στην αναγεννητική γεωργία επικεντρώνονταν κυρίως στη μη άροση. Δύο από αυτές τις

ενώσεις ισχυρίζονται ότι ένας αυξανόμενος αριθμός γεωργών χρησιμοποιεί τη μηδενική/ελάχιστη άροση, με ποσοστό που αντιπροσωπεύει περίπου το 10% των γεωργών της Βαλλονίας. Αντίθετα, υποστήριξαν ότι η αγροδοασπονία αφορά μόνο μια μικρή μειοψηφία αγροτών (λιγότερο από 1%). Ένας τελευταίος φορέας που ειδικεύεται στον τομέα της πατάτας ανέφερε τις ακόλουθες τεχνικές ως εν μέρει ή πλήρως σύμφωνες με την αναγεννητική γεωργία: Μη αρόσιμη/ελάχιστη κατεργασία-διαμερισματοποίηση των πατατών μεταξύ των αναχωμάτων (μειώνει την απώλεια νερού)- φθινοπωρινή τοποθέτηση και εναλλαγή. Ωστόσο, οι περισσότερες από αυτές τις τεχνικές, ιδίως η φθινοπωρινή τοποθέτηση και η μη άροση, εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται μόνο από μια μειοψηφία των πατατοπαραγωγών της Βαλλονίας.

Διαπιστώσεις από την πλευρά της αγοράς

Τα ευρήματα αυτά έγιναν μόνο με βάση 2 συνεντεύξεις με 2 διευθυντές καταστημάτων της αλυσίδας σούπερ μάρκετ "The Barn bio market", τα οποία πωλούν μόνο βιολογικά προϊόντα:

- Υπάρχει σαφής αύξηση της ζήτησης για βιολογικά προϊόντα, η οποία υλοποιείται με το άνοιγμα νέων καταστημάτων "the Barn" στις Βρυξέλλες.
- Η γκάμα των προϊόντων που αντιστοιχούν στην αναγεννητική γεωργία είναι άγνωστη στους διαχειριστές, αλλά *δεν υπάρχει συγκεκριμένη ζήτηση από τους καταναλωτές γι' αυτά*. Οι αγρότες τα παράγουν, αλλά δεν έχουν απαραίτητα προστιθέμενη αξία από αυτές τις πρακτικές, αλλά πωλούνται ως τυπικά βιολογικά προϊόντα.
- Προκλήσεις για τα προϊόντα αναγεννητικής γεωργίας: Η *έλλειψη ετικέτας για την αναγεννητική γεωργία στο Βέλγιο καθιστά δύσκολο τον εντοπισμό του κατάλληλου φορέα στην αλυσίδα εφοδιασμού*. Ωστόσο, οι 2 διευθυντές καταστημάτων που ερωτήθηκαν προμηθεύονται τις προμήθειές τους είτε απευθείας από τους αγρότες είτε μέσω χονδρεμπόρων.
- Οφέλη των προϊόντων RegAgri: Οι δύο διευθυντές θα ήθελαν να είναι σε θέση να διαφημίσουν την ποιότητα αυτών των προϊόντων. Αλλά η έλλειψη ετικέτας εμποδίζει την κατάλληλη διαφήμιση γύρω από αυτά τα προϊόντα. Αυτό το ζήτημα των ετικετών προσθέτει επίσης στην πρόκληση της εύρεσης γεωργών, λόγω της έλλειψης σαφών αναγνωρίσιμων προτύπων.

Αποτελέσματα από συνεντεύξεις με ΜΚΟ / φορείς χάραξης πολιτικής

Μια συνέντευξη διεξήχθη με έναν υπεύθυνο χάραξης πολιτικής από την περιοχή της Βαλλονίας στη ΓΔ που ειδικεύεται στην επαγγελματική κατάρτιση, ιδίως στον τομέα της γεωργίας. Τα κύρια συμπεράσματα από αυτή τη συνέντευξη αφορούν την έλλειψη γνώσης σχετικά με την έννοια της αναγεννητικής γεωργίας στην πολιτική σφαίρα, αλλά και την

προθυμία να προωθηθεί αυτό το είδος γεωργίας εάν ενσωματώνει ένα ευρύτερο στρατηγικό πεδίο για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής ή την εξέλιξη των γεωργικών πρακτικών.

Διαπιστώσεις σχετικά με τις δραστηριότητες των διαφόρων ομάδων που ασχολούνται με τη διάδοση της αναγεννητικής γεωργίας.

Επιτεύγματα και προκλήσεις. Βέλτιστες πρακτικές.

Λίγες μόνο ομάδες ασχολούνται πραγματικά με τη διάδοση της αναγεννητικής γεωργίας. Ο μόνος φορέας που ερωτήθηκε και προσπαθεί να προωθήσει την έννοια της αναγεννητικής γεωργίας και τις πρακτικές που συνδέονται με αυτήν είναι το Soil Capital¹⁵. Στόχος τους είναι να πείσουν τους αγρότες ότι μπορούν να μετατραπούν σε Αναγεννητική Γεωργία και ότι έχουν κάτι να κερδίσουν οικονομικά με αυτή τη μετατροπή. Προσπαθούν να υπογραμμίσουν τα οικονομικά οφέλη της Αναγεννητικής Γεωργίας μέσω της ανάπτυξης αριθμητικών εργαλείων και προσπαθούν να εισαγάγουν προοδευτικές αλλαγές στις πρακτικές των γεωργών, ξεκινώντας από τη μείωση της εισροής, τη σταδιακή μείωση της κατεργασίας του εδάφους, τη διαφοροποίηση των ειδών, την εισαγωγή φυτικών καλύψεων...

- Άλλες προσεγγίσεις που βασίζονται σε έννοιες παρόμοιες με την αναγεννητική γεωργία, όπως η περμακουλτούρα, προσπαθούν να δώσουν ώθηση στην αλλαγή των πρακτικών που χρησιμοποιούνται. Στοχεύουν σε μια συστημική αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τη γεωργία. Πρόκειται για την περίπτωση των παρόχων μαθημάτων σχεδιασμού της Περμακουλτούρας, οι οποίοι στοχεύουν στην προώθηση ενός μοντέλου που συνάδει πλήρως με την Αναγεννητική Γεωργία. Όσον αφορά τις βέλτιστες πρακτικές, η διάδοση του μαθήματος Σχεδιασμού Περμακουλτούρας είναι το κύριο εργαλείο τους.
- Ένας άλλος συνεντευξιζόμενος που εργάζεται στο *Haute école de la Province de Namur* προσπαθεί να διαδώσει την έννοια της βιολογικής γεωργίας και των μεθόδων της μέσω ειδικής κατάρτισης υψηλού επιπέδου για τους μαθητές.

¹⁵ <https://soilcapital.com/>

Διαπιστώσεις σχετικά με τη θέση της πολιτικής και των γεωργικών ενώσεων για τις δυνατότητες της αναγεννητικής γεωργίας

Τα συμπεράσματα αυτά βασίζονται στην ανάλυση 3 συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν με ενώσεις αγροτών (FWA, *Collège des producteurs* και FIWAP) και μιας συνέντευξης με έναν υπεύθυνο χάραξης πολιτικής από την περιοχή της Βαλλονίας.

Σύμφωνα με τις τρεις ενώσεις αγροτών, η ανάπτυξη της αναγεννητικής γεωργίας εξαρτάται από διάφορους παράγοντες:

Πρώτον, αυτού του είδους η μετάβαση προς πιο βιώσιμες μορφές γεωργίας είναι συνήθως δαπανηρή. Για να πειστούν οι αγρότες, θα πρέπει να προωθηθεί η αλλαγή, αλλά ρεαλιστικά θα πρέπει να γίνει μέσω μιας σειράς σταδιακών αλλαγών (δηλαδή δεν θα πρέπει να στοχεύσουμε στην επανάσταση των σημερινών πρακτικών). Ο συνεντευξιζόμενος από το *Collège des producteurs* εξηγεί ότι η ανάπτυξη της άροσης χωρίς άροση στη Βαλλονία ήταν επιτυχής λόγω αυτής της προσέγγισης, συγκεκριμένα μέσω της προώθησης νέων μεθόδων, μέσω μικρών δικτύων και μέσω της έμφασης που δόθηκε στον οικονομικό παράγοντα. Υπάρχει ανάγκη να οικοδομηθεί εμπιστοσύνη στις νέες μεθόδους καλλιέργειας σε τοπική κλίμακα.

Η δεύτερη πτυχή που επισημάνθηκε από τον ερωτηθέντα από την FIWAP (πατατοπαραγωγού) είναι η **ανάγκη για δημόσια υποστήριξη** όσον αφορά τις αλλαγές προς αυτή την κατεύθυνση. Χωρίς καλά κίνητρα, οι αγρότες δεν θα αλλάξουν τις πρακτικές τους. Δίνει το παράδειγμα της αγροδοασοπονίας στην παραγωγή πατάτας. Το μεγαλύτερο μέρος της γης που χρησιμοποιείται για την παραγωγή πατάτας είναι νοικιασμένο, γεγονός που εμποδίζει την ανάπτυξη αυτών των νέων πρακτικών από τους αγρότες. Χωρίς μια καλή πολιτική όσον αφορά την πρόσβαση στις εκτάσεις, η ανάπτυξη της αγροδοασοπονίας δεν μπορεί να συμβεί στον τομέα της πατάτας.

Συνοψίζοντας, η ανάπτυξη της αναγεννητικής γεωργίας στη Βαλλονία είναι δυνατή σύμφωνα με αυτούς τους φορείς. Εξαρτάται όμως από 3 κύριους παράγοντες: οικονομικούς παράγοντες, τη δημιουργία εμπιστοσύνης μέσω μικρής κλίμακας δικτύων πληροφόρησης και την υποστήριξη της δημόσιας πολιτικής.

Όταν ρωτήθηκε σχετικά με αυτούς τους παράγοντες, ο ερωτηθείς υπεύθυνος χάραξης πολιτικής υπογράμμισε την ευθύνη των συνδικαλιστικών οργανώσεων όπως η FWA ή η FUGEA, οι οποίες είναι επίσης μεγάλοι πάροχοι κατάρτισης στον τομέα της γεωργίας, για την επιβράδυνση της εξέλιξης των γεωργικών πρακτικών και την υιοθέτηση απόψεων συντήρησης. Πιστεύει ότι αν οι εν λόγω δομές έπαιρναν μια πιο προοδευτική στάση στην καινοτομία της γεωργίας, πρακτικές όπως η αναγεννητική γεωργία θα εξαπλώνονταν ταχύτερα.

3.5. Ερωτηματολόγια Βέλγιο

Οι περισσότεροι από τους 35 ερωτηθέντες από το Βέλγιο είναι εγγεγραμμένοι σε πανεπιστημιακό πρόγραμμα σπουδών, κυρίως σε επίπεδο πτυχίου. Μεταξύ της ομάδας "άλλα", δύο ερωτηθέντες είναι εγγεγραμμένοι σε επαγγελματική εκπαίδευση σε κέντρο κατάρτισης, ένας ήταν σε επαγγελματικό λύκειο και ένας δεν απάντησε.

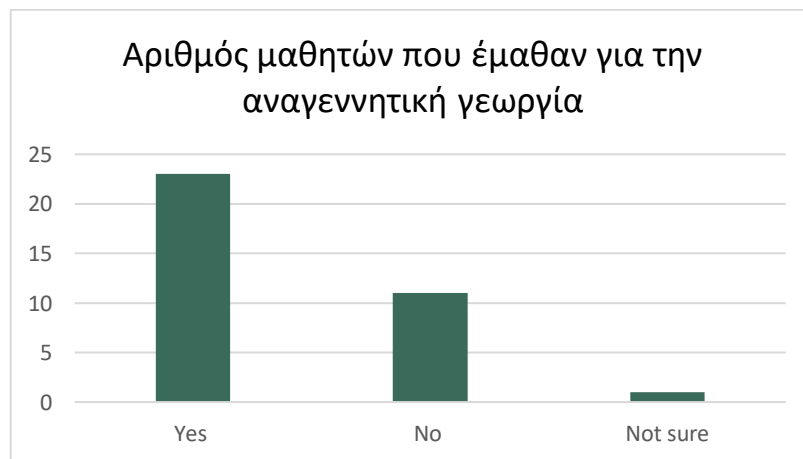
Οι περισσότεροι ερωτηθέντες σπουδάζουν "συμβατικά" μαθήματα βιομηχανικής, γεωπονίας ή αγροοικολογίας, αλλά ορισμένοι παρακολουθούν επίσης πιο εξειδικευμένες εκπαιδεύσεις στη βιολογική γεωργία και στη βιοδυναμική γεωργία.

Πώς επιλέχθηκαν οι συμμετέχοντες;

Παρόλο που η επικοινωνία με όλους τους παρόχους κατάρτισης στον τομέα της γεωργίας έγινε με ίσα μέσα, η συντριπτική πλειοψηφία των απαντήσεων προήλθε από πανεπιστήμια και ανώτερες σχολές, πράγμα που σημαίνει ότι τα αποτελέσματά μας δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα την εμπειρία και τη γνώμη όλων των εκπαιδευομένων.

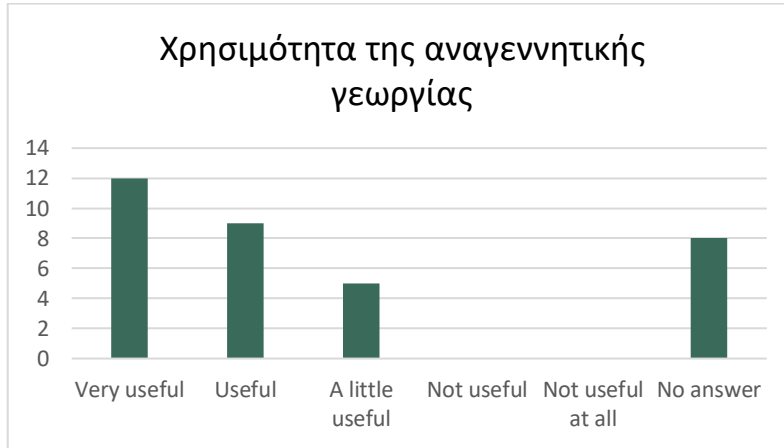
Οι 35 συμμετέχοντες επιλέχθηκαν είτε από τους καθηγητές τους σε προγράμματα και εκπαιδεύσεις γεωπονίας ή αγροοικολογίας είτε από ομάδες φοιτητών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης που σχετίζονται με αυτά τα θέματα. Οι συμμετέχοντες έπρεπε να σπουδάζουν στο γαλλόφωνο Βέλγιο σε έναν από αυτούς τους τομείς ή σε οποιοδήποτε θέμα σχετικό με τη γεωργία ή να είναι πρώην φοιτητές τέτοιων τύπων κατάρτισης.

Μαθαίνετε για την αναγεννητική γεωργία στα μαθήματά σας;

Η μεγάλη πλειονότητα των ερωτηθέντων (23) θεωρεί ότι το θέμα της αναγεννητικής γεωργίας έχει ήδη εξεταστεί ή αναφερθεί κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους. Έντεκα δήλωσαν ότι δεν αντιμετώπισαν ποτέ αυτή την έννοια.

Αν ναι, πιστεύετε ότι τα μαθήματα που επισκεφθήκατε είναι χρήσιμα για το μελλοντικό σας επάγγελμα;

22 ερωτηθέντες θεωρούν ότι όσα έμαθαν για την αναγεννητική γεωργία θα αποδειχθούν πολύ χρήσιμα ή χρήσιμα. Κανένας από τους ερωτηθέντες δεν θεωρεί ότι το περιεχόμενο που είδε για την αναγεννητική γεωργία κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής του είναι άχρηστο.

Πιστεύετε ότι οι έννοιες, οι μέθοδοι και τα εργαλεία της αναγεννητικής γεωργίας θα πρέπει να διδάσκονται πιο εντατικά στην εκπαίδευσή σας;

30 από τους 35 ερωτηθέντες θεωρούν ότι η αναγεννητική γεωργία θα πρέπει να διδάσκεται πιο εντατικά, κανένας μαθητής δεν ήταν αντίθετος σε αυτή την ιδέα.

Πιστεύετε ότι η εφαρμογή μεθόδων αναγεννητικής γεωργίας στο μελλοντικό σας επάγγελμα είναι εφικτή;

28 μαθητές οραματίζονται τη δυνατότητα να εφαρμόσουν την αναγεννητική γεωργία στη μελλοντική τους σταδιοδρομία και μόνο επτά αμφιβάλλουν για την ιδέα αυτή. Κανείς δεν πιστεύει ότι θα είναι αδύνατο.

Εάν δεν συμφωνείτε, εξηγήστε ποιες προκλήσεις μπορεί να σας εμποδίζουν να εφαρμόσετε την αναγεννητική γεωργία στις γεωργικές εργασίες.

Αυτή η ερώτηση πήρε μόνο μία απάντηση: "Ελπίζω η συμφωνία να μην είναι αυταπάτη, λαμβάνοντας υπόψη την τάση της ΕΕ να προκρίνει την "business as usual" γεωργία που επέλεξε κατά τη διάρκεια της τελευταίας ΚΑΠ".

Παρόλο που η συντριπτική πλειοψηφία θεωρεί ότι έχει ήδη μελετήσει την έννοια της αναγεννητικής γεωργίας, 19 δηλώνουν ότι θα τους ενδιέφερε ένα μάθημα για την αναγεννητική γεωργία. Μεταξύ των 23 που απάντησαν ότι είχαν ήδη δει την έννοια της Αναγεννητικής Γεωργίας στα μαθήματά τους, οι 13 ισχυρίζονται ότι θα εξακολουθούσαν να ενδιαφέρονται από αυτό το μάθημα και οι 10 λένε ότι μπορεί να ενδιαφερθούν.

4. Γερμανία

Περίληψη

Η παρούσα ανάλυση βασίζεται σε έρευνα στο διαδίκτυο και αποσκοπεί στην παροχή μιας βασικής κατανόησης της κατάστασης της αναγεννητικής γεωργίας στη Γερμανία. Εξετάζει τον ορισμό της αναγεννητικής γεωργίας στη Γερμανία και τον τρόπο με τον οποίο ο πολιτικός και ο εκπαιδευτικός τομέας αντιμετωπίζουν την έννοια αυτή και τις πρακτικές που συνδέονται με αυτήν.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης συνοψίζονται:

Σύλληψη και συνειδητοποίηση:

1. Καμία από τις επίσημες διοικήσεις δεν δίνει ορισμό της αναγεννητικής γεωργίας.
2. Ο όρος δεν χρησιμοποιείται πολύ στη Γερμανία και δεν υπάρχει ένας ορισμός. Πολλοί φορείς και ενδιαφερόμενοι χρησιμοποιούν παρόμοιους όρους (ομπρέλα) όπως "υγιές έδαφος" ή "zukunftsstaugliche Landwirtschaft" (αγγλ.: agriculture fit for future) για να περιγράψουν την ιδέα και τα εργαλεία που εφαρμόζονται.
3. Η αναγεννητική γεωργία διαδίδεται κυρίως από εξειδικευμένους φορείς.
4. Η έννοια της αναγεννητικής γεωργίας διαδίδεται κυρίως μέσω καναλιών κοινωνικής δικτύωσης, (διαδικτυακών) σεμιναρίων και εκδηλώσεων, ντοκιμαντέρ/άρθρων/βιβλίων.
5. Ο αριθμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που χρησιμοποιούν την αναγεννητική γεωργία είναι επίσης χαμηλός, αλλά αυξάνεται.

Πολιτική:

6. Η αναγεννητική γεωργία ως όρος και έννοια δεν βρίσκεται ούτε στις εθνικές πολιτικές εφημερίδες ούτε στην πολιτική ατζέντα.
7. Παρόλο που το υφιστάμενο σύστημα επιδοτήσεων επικεντρώνεται κυρίως στη συμβατική γεωργία, υπάρχουν - ιδίως σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο - πολιτικές προσπάθειες για τη στήριξη της αειφόρου γεωργίας.

Εκπαίδευση:

8. Ο όρος "αναγεννητική γεωργία" δεν απαντάται σε κανένα από τα εγχειρίδια μαθημάτων των πανεπιστημίων που εξετάστηκαν.
9. Υπάρχουν ενότητες σε ορισμένες μελέτες που υποδηλώνουν μια προσέγγιση σε εναλλακτικές, οικολογικά προσανατολισμένες μεθόδους. Στη συνέχεια, εξαρτάται από τους επιμέρους διδάσκοντες εάν διδάσκεται η αναγεννητική γεωργία. Αυτοί οι διδάσκοντες μπορούν να βρεθούν σε μη πανεπιστημιακές ενώσεις/κοινότητες δράσης.

10. Στη Γερμανία, η επαγγελματική κατάρτιση των αγροτών οργανώνεται με το διπλό σύστημα, δηλαδή οι καταρτιζόμενοι συμμετέχουν τόσο σε μια γεωργική εκμετάλλευση όσο και σε μια επαγγελματική σχολή. Στα προγράμματα σπουδών-πλαίσιο των επαγγελματικών σχολών, το ποσοστό της οικολογικής κατάρτισης είναι πολύ χαμηλό. Και εδώ, επίσης, εξαρτάται από τον εκάστοτε καθηγητή αν θα συζητηθεί η αναγεννητική γεωργία. Πρέπει να υποθέσουμε ότι αυτό συμβαίνει εξαιρετικά σπάνια.
11. Υπάρχει μια ζωντανή σκηνή εκτός του πανεπιστημιακού και σχολικού συστήματος που χρησιμοποιεί, ερευνά και διαδίδει την αναγεννητική γεωργία μέσω της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης.

Η πρόκληση του έργου RegAgri θα είναι να συμβάλει στην αλλαγή της συνείδησης στα πανεπιστήμια, τα γεωργικά επιμελητήρια, τις επαγγελματικές σχολές και τα κέντρα πρακτικής άσκησης και να ευαισθητοποιήσει την ανάγκη για αναγεννητική γεωργία. Μακροπρόθεσμος στόχος είναι οι μέθοδοι της Αναγεννητικής Γεωργίας να συμπεριληφθούν επίσης στα προγράμματα σπουδών και στα προγράμματα-πλαίσια.

4.1. Αντίληψη και ευαισθητοποίηση σχετικά με την αναγεννητική γεωργία

Ορισμός της αναγεννητικής γεωργίας/παραγωγικής καλλιέργειας στη Γερμανία

Αυτό που διαφαίνεται κατά τη διάρκεια της έρευνας είναι ότι ο όρος Αναγεννητική Γεωργία δεν χρησιμοποιείται και δεν διαδίδεται επίσημα από κρατικούς φορείς. Κατά την αναζήτηση στους επίσημους δικτυακούς τόπους του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Τροφίμων και Γεωργίας¹⁶, ο όρος Αναγεννητική Γεωργία συναντάται μόνο στην *Περίληψη των αποτελεσμάτων του Παγκόσμιου Φόρουμ για τα Τρόφιμα και τη Γεωργία 2020*¹⁷. Εδώ, στη δήλωση των νέων αγροτών στη 12η Διάσκεψη των Υπουργών Γεωργίας του Βερολίνου, οι νέοι αγρότες προτείνουν να: "Ενθαρρύνετε την αλλαγή παραδείγματος μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων μερών για την υιοθέτηση της ενεργητικής εφαρμογής ενός αναγεννητικού γεωργικού συστήματος".¹⁸

Ωστόσο, έννοιες και μέθοδοι, τις οποίες προσδιορίζουμε ως μεθόδους της Αναγεννητικής Γεωργίας, παρουσιάζονται και συζητούνται σε διάφορα άρθρα, δηλώσεις και εκδηλώσεις του υπουργείου, όπως ο σχηματισμός χούμου, η αειφόρος γεωργία κ.λπ.

Στην ιστοσελίδα του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Περιβάλλοντος, Προστασίας της Φύσης και Πυρηνικής Ασφάλειας¹⁹ δεν αναφέρεται η αναγεννητική γεωργία.

Ο πρώτος δικτυακός τόπος που θα βρείτε, όταν χρησιμοποιήσετε τη μηχανή αναζήτησης Google για την αναγεννητική γεωργία, είναι ο www.regenerative-landwirtschaft.de.

Ο ορισμός της αναγεννητικής γεωργίας που δίνεται εδώ είναι:

*Η αναγεννητική γεωργία είναι η αποκατάσταση του ζωντανού άνθρακα στο έδαφος με τη δημιουργία χούμου από τα ατμοσφαιρικά κλιματικά αέρια. Είναι η αποκατάσταση των μικροβιακών διεργασιών στο έδαφος με την προώθηση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των φυτών και της εδαφικής ζωής και συνεπώς και της υψηλής περιεκτικότητας σε θρεπτικά συστατικά στα φυτικά προϊόντα. Η αναγεννητική γεωργία βασίζεται σε μεθόδους και διαδικασίες που υποστηρίζουν τους νόμους της φύσης.*²⁰

Το δεύτερο αποτέλεσμα της Google είναι ο γερμανικός ιστότοπος της Wikipedia και ορίζει:

Η αναγεννητική γεωργία είναι μια προσέγγιση στη γεωργία που απορρίπτει τα φυτοφάρμακα και τα τεχνητά λιπάσματα και στοχεύει στη βελτίωση της αναγέννησης του επιφανειακού εδάφους, της βιοποικιλότητας και του κύκλου του νερού. Η αναγεννητική γεωργία

¹⁶ https://www.bmel.de/EN/Home/home_node.html

¹⁷ https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/gffa-2020-dokumentation-en.pdf?__blob=publicationFile&v=6

¹⁸ https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/EN/Publications/gffa-2020-dokumentation-en.pdf?__blob=publicationFile&v=6 σελίδα 39.

¹⁹ <https://www.bmu.de/en/search>

²⁰ <https://www.regenerative-landwirtschaft.de/definition.html>

ενσωματώνει ιδέες από την οικολογική γεωργία, την περμακουλτούρα, την αγροοικολογία, την αγρο-δασοκομία και την οικολογία της αναγέννησης. Εκτός από άλλους στόχους, αποτελεί μια μορφή διαχείρισης του χούμου.

Το Γερμανικό Δίκτυο Καινοτόμων Αγροτών και Τροφίμων περιγράφει την αναγεννητική γεωργία με πιο πρακτικούς όρους:

Η αναγεννητική γεωργία ως τέτοια δεν μπορεί να οριστεί με μια πρόταση. Βασικά, απαιτεί την αποκατάσταση και τη βελτίωση της φύσης, καθώς και μια ολιστική και συστημική προσέγγιση και, ως εκ τούτου, υπερβαίνει τη βιώσιμη γεωργία. Στην Ευρώπη, οι πέντε βασικές αρχές της αναγεννητικής διαχείρισης σύμφωνα με τον Gabe Brown χρησιμοποιούνται ευρέως ως βάση για πολλούς αγρότες:

- όσο το δυνατόν λιγότερη μηχανική, φυσική και χημική επίδραση/διαταραχή στο έδαφος
- Μόνιμη εδαφοκάλυψη όλο το χρόνο
- Προώθηση της βιοποικιλότητας των έμβιων όντων και των φυτών
- Μακροχρόνια διατήρηση των ζωντανών ριζών
- Ενσωμάτωση των ζώων στην εκμετάλλευση

Δεν υπάρχει σχέδιο για την εφαρμογή της αναγεννητικής γεωργίας. Κάθε τοποθεσία είναι διαφορετική και χρειάζεται τις δικές της προσαρμοσμένες μεθόδους. Έχουν καθιερωθεί διάφορες μορφές αναγεννητικής γεωργίας, μεταξύ άλλων : αγροδασοπονία, περμακουλτούρα, ολιστική βόσκηση, σχεδιασμός βασικών γραμμών και βόσκηση καλλιεργειών. Όλες αυτές οι προσεγγίσεις υπόσχονται βελτιωμένα εδάφη, αυξημένη βιοποικιλότητα, καλύτερη αποθήκευση νερού, μειωμένη διάβρωση και αποφυγή εξάρτησης από χημικά.²¹

Διάδοση και εφαρμογή της αναγεννητικής γεωργίας

Η προέλευση του όρου "αναγεννητική γεωργία" ανάγεται στη δεκαετία του 1980, όταν το Ινστιτούτο Rodale στις ΗΠΑ άρχισε να χρησιμοποιεί τον όρο. Ενώ ο όρος υπάρχει εδώ και δεκαετίες, η αναγεννητική γεωργία εμφανίζεται όλο και περισσότερο στην ακαδημαϊκή έρευνα από τις αρχές έως τα μέσα της δεκαετίας του 2010 στους τομείς της περιβαλλοντικής επιστήμης, της επιστήμης των φυτών και της οικολογίας.

Επίσης, σε εταιρικό επίπεδο, ο όρος γίνεται δημοφιλής στις ΗΠΑ. Το 2021, η PepsiCo ανακοίνωσε ότι μέχρι το 2030 θα συνεργαστεί με τους αγρότες της αλυσίδας εφοδιασμού της για να καθιερώσει πρακτικές αναγεννητικής γεωργίας σε περίπου 7 εκατομμύρια στρέμματα. Την ίδια χρονιά, η Unilever ανακοίνωσε ένα εκτεταμένο σχέδιο εφαρμογής για την ενσωμάτωση της Αναγεννητικής Γεωργίας σε όλη την αλυσίδα εφοδιασμού της. Η VF Corporation, η μητρική εταιρεία των The North Face, Timberland και Vans, ανακοίνωσε το 2021 μια συνεργασία με την Terra Genesis International για τη δημιουργία μιας αλυσίδας εφοδιασμού για το καουτσούκ της που θα προέρχεται από πηγές που χρησιμοποιούν την Αναγεννητική Γεωργία. Η Nestle ανακοίνωσε το 2021 μια επένδυση ύψους 1,8

²¹ <https://www.farm-and-food.com/en/regenerative-agriculture-in-germany/>

δισεκατομμυρίων δολαρίων στην αναγεννητική γεωργία για τη μείωση των εκπομπών της κατά 95%.

Έτσι, βλέπουμε ότι αμερικανικές εταιρείες όπως οι προαναφερθείσες, αλλά και οι Patagonia, Dr. Bronners και Danone έχουν πηδήξει στο άρμα, όπως και ορισμένοι επενδυτές, συμπεριλαμβανομένων των Farmland LP και Delta Institute. Μόνο στις ΗΠΑ, υπάρχουν περίπου 70 αμοιβαία κεφάλαια με ενεργητικό άνω των 47,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων στην αναγεννητική γεωργία.

Στη Γερμανία, από την άλλη πλευρά, το θέμα εξακολουθεί να αποτελεί επί του παρόντος ένα κίνημα βάσης τόσο για τη βιομηχανία όσο και για τον χρηματοπιστωτικό τομέα.

Ο Jan Gisbert Schultze, συνιδρυτής της Soil Alliance - μιας γερμανικής ένωσης για την αναγεννητική γεωργία - λέει ότι η αναγεννητική γεωργία βρίσκεται ακόμη σε νηπιακό στάδιο στη Γερμανία. Με λίγες εξαιρέσεις, οι αναγεννητικές προσεγγίσεις συναντώνται μόνο σε μικρότερες εκτάσεις.²² Στη Γερμανία, οι οδηγοί/διαμορφωτές της τάσης είναι ως επί το πλείστον μεμονωμένα άτομα (αγρότες).

Μια συνέντευξη με τον Michael Reber - έναν αγρότη που εφαρμόζει αναγεννητικές μεθόδους καλλιέργειας - που δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα "Bauernzeitung", αναφέρει παρόμοιες παρατηρήσεις. Ο Reber επισημαίνει ότι η αναγεννητική γεωργία είναι ακόμη ένα νέο θέμα στη Γερμανία. Ο αγρότης κατονομάζει πρωτοπόρους που προώθησαν το θέμα, όπως οι Dr. Ingrid Hörner, Friedrich Wenz και Dietmar Näser. Μέσω σεμιναρίων και ανταλλαγών, το θέμα εξαπλώνεται σιγά-σιγά μεταξύ των (κυρίως νέων) Γερμανών αγροτών.²³

Επίσης, υπάρχουν ορισμένες ενώσεις, όπως π.χ. η *Interessensgemeinschaft Gesunder Boden e.V.*, καθώς και ορισμένες νεοσύστατες επιχειρήσεις στη Γερμανία, όπως η *Klim* ή η *Vielfeld*, που υποστηρίζουν τους αγρότες στην εφαρμογή των μεθόδων αναγεννητικής καλλιέργειας και προωθούν την ιδέα.

Διαπιστώσαμε ότι τα κανάλια κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Instagram και οι ομάδες WhatsApp, χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο από τους αγρότες για να αποκτήσουν νέες γνώσεις, να μάθουν από καινοτομίες και να ενημερωθούν για σχετικές εκδηλώσεις.

Επιπλέον, υπάρχουν ενημερωτικές εκδηλώσεις σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο που διοργανώνονται από διάφορες οργανώσεις που εστιάζουν στην αναγεννητική γεωργία/υγιές έδαφος, καθώς και από ενώσεις αγροτών, όπου οι αγρότες διδάσκονται για μεθόδους όπως η μη άροση, τα οφέλη της αμειψισποράς και των καλλιεργειών κάλυψης.

Ως εκ τούτου, διαπιστώνουμε ότι η έννοια της αναγεννητικής γεωργίας διαδίδεται κυρίως μέσω:

- Μέσα κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Instagram, WhatsApp Groups, FB, YouTube)
- (Online) Σεμινάρια και εκδηλώσεις
- Ντοκιμαντέρ
- Άρθρα
- Βιβλία

²² <https://www.farm-and-food.com/regenerative-landwirtschaft-in-deutschland/>

²³ <https://www.bauernzeitung.de/junges-land/farm-and-food/warum-regenerative-landwirtschaft/>

4.2. Επίπεδο πολιτικής

Ποιος είναι ο εθνικός πολιτικός προσανατολισμός στον γεωργικό τομέα;

Σύμφωνα με τη δημοσίευση του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Τροφίμων και Γεωργίας (Φεβρουάριος 2021), 34.110 γεωργικές εκμεταλλεύσεις σε 1.613.834 εκτάρια ασκούν βιολογική γεωργία σύμφωνα με τη νομοθεσία της ΕΕ. Αυτό είναι το 12,9% του συνόλου των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στη Γερμανία και περίπου το 9,7% της συνολικής γεωργικής έκτασης²⁴.

Η Γερμανία συμμορφώνεται με την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τους κανονισμούς της για μια πιο βιώσιμη γεωργία.

Ωστόσο, η "αναγεννητική γεωργία" ως όρος και έννοια δεν βρίσκεται ούτε στις εθνικές πολιτικές εφημερίδες ούτε στην πολιτική ατζέντα.

Η γεωργία ως λύση για την περιβαλλοντική υποβάθμιση και την κλιματική αλλαγή

Η έρευνά μας διαπίστωσε ότι υπάρχουν - ιδίως σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο - πολιτικές προσπάθειες για τη στήριξη της βιώσιμης γεωργίας. Ορισμένα στοχευμένα μέσα και μέθοδοι καλλιέργειας από την αναγεννητική γεωργία. Επιπλέον, παρουσιάζονται²⁵ ορισμένα ταμεία και περιβαλλοντικά βραβεία.

Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση αποφάσισε στο πρόγραμμα προστασίας του κλίματος ότι οι δυνατότητες χρηματοδότησης μέτρων φιλικών προς το κλίμα θα διευρυνθούν τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ).²⁶

Το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Τροφίμων και Γεωργίας ανέπτυξε μια δέσμη δέκα μέτρων για την προστασία του κλίματος για το Πρόγραμμα Προστασίας του Κλίματος 2030 της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης. Αυτά αφορούν κυρίως τους τομείς της γεωργίας, των χρήσεων

²⁴ BMEL, Ökologischer Landbau in Deutschland, Stand Februar 2021:

https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/OekolandbauDeutschland.pdf;jsessionid=0E946F4A6A33273DFAA3F4A4A0C7B94A.live832?__blob=publicationFile&v=11

²⁵ Π.χ.: Βραβείο Περιβάλλοντος από το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο της Βόρειας Ρηνανίας-Βεστφαλίας που απονεμήθηκε σε μεμονωμένο αγρότη που δραστηριοποιείται στην προστασία της φύσης και του περιβάλλοντος χρησιμοποιώντας συνεχή σπορά και ανθοκομικά μείγματα, <https://www.landwirtschaftskammer.de/presse/aa-2020-07-01.htm>. Βραβείο Περιβάλλοντος από την πόλη του Ρέγκενσμπουργκ που απονεμήθηκε στην ένωση IG Gesunder Boden, <https://www.ig-gesunder-boden.de/UeberUns/Umweltpreis>.

²⁶ Klimaschutzprogramm 2030 der Bundesregierung zur Umsetzung des Klimaschutzplans 2050 https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/_Landwirtschaft/Klimaschutz/Klimaschutzprogramm2030.pdf?__blob=publicationFile&v=3

γης και της δασοκομίας και έχουν ως στόχο να διασφαλίσουν την επίτευξη των στόχων προστασίας του κλίματος για το 2030 σε αυτούς τους τομείς.

Τα μέτρα προστασίας του κλίματος:

- Μείωση των πλεονασμάτων αζώτου, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης των εκπομπών αμμωνίας και της στοχευμένης μείωσης των εκπομπών οξειδίου του αζώτου, βελτίωση της αποδοτικότητας του αζώτου.
- Ενίσχυση της ζύμωσης της γεωργικής κοπριάς ζωικής προέλευσης και των γεωργικών υπολειμμάτων
- Επέκταση της βιολογικής γεωργίας
- Μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην κτηνοτροφία
- Ενεργειακή απόδοση στη γεωργία
- Διατήρηση και δημιουργία χούμου σε αρόσιμες εκτάσεις
- Διατήρηση μόνιμων βοσκοτόπων
- Προστασία των βαλτώδη εδαφών, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης της χρήσης τύρφης στα καλλιεργητικά μέσα
- Διατήρηση και αειφόρος διαχείριση των δασών και χρήση του ξύλου
- Βιώσιμη διατροφή, συμπεριλαμβανομένης της αποφυγής της σπατάλης τροφίμων και πρόγραμμα για την ενίσχυση της βιωσιμότητας στη δημόσια εστίαση της ομοσπονδιακής διοίκησης

Κριτική προς τη γερμανική γεωργική πολιτική

Το Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ επικρίνει την κοινή γεωργική πολιτική της ΕΕ - και κατ' επέκταση τη γερμανική γεωργική πολιτική - επειδή θέτει σε μειονεκτική θέση τις μικρότερες γεωργικές εκμεταλλεύσεις.

Το 2020, η Γερμανική Εθνική Ακαδημία Επιστημών Leopoldina, η Γερμανική Ακαδημία Επιστημών και Μηχανικής και η Ένωση Γερμανικών Ακαδημιών Επιστημών επέκριναν τις κυβερνητικές προσπάθειες και διακήρυξαν ότι μόνο σε μεμονωμένες περιπτώσεις τα αγροπεριβαλλοντικά και κλιματικά μέτρα συμβάλλουν στην προστασία της βιοποικιλότητας. Ωστόσο, ένα αδύναμο σημείο των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων του δεύτερου πυλώνα της ΚΓΠ είναι ότι πέραν της επιστροφής του κόστους, δεν παρέχονται οικονομικά ή άλλα λειτουργικά λογικά κίνητρα για την προστασία ή την προώθηση της βιολογικής ποικιλότητας. Επίσης, τα γεωργοπεριβαλλοντικά προγράμματα ως μέρος της ΚΑΠ αφορούν μόνο σε μεμονωμένες περιπτώσεις την ειδική προστασία των ειδών και προσανατολίζονται προς τους ακριβείς οικοτόπους. Η διοικητική προσπάθεια και τα πολύπλοκα νομικά πλαίσια του δεύτερου πυλώνα δεν παρακινούν πολλές γεωργικές εκμεταλλεύσεις να εφαρμόσουν

εθελοντικά γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα και οδηγούν στο γεγονός ότι τα εν λόγω μέσα πολιτικής δεν έχουν το βέλτιστο αποτέλεσμα για την προστασία της βιοποικιλότητας.²⁷

Σύμφωνα με το Έγγραφο Συζήτησης για τη Στρατηγική Αροτραίας Καλλιέργειας 2035²⁸, στο οποίο συμμετείχαν κυρίως επαγγελματίες από τον γεωργικό τομέα, πολλοί συμμερίζονται τη δήλωση ότι οι συμβουλές, η μεταφορά γνώσεων, η έρευνα και η κατάρτιση για τους γεωργούς πρέπει να εντατικοποιηθούν, να ανανεωθούν και να ενισχυθούν: "Έρευνα, κατάρτιση, εκπαίδευση - σε όλους αυτούς τους τομείς, οι οικολογικές μέθοδοι καλλιέργειας καθώς και τα συστήματα περμακουλτούρας και αγροδασοπονίας υποεκπροσωπούνται και δεν χρηματοδοτούνται επαρκώς. " Επομένως, απαιτείται περισσότερη έρευνα για τη βέλτιστη υποστήριξη των αγροοικοσυστημάτων, περισσότερη οικολογική συστημική σκέψη στην κατάρτιση και βελτιωμένη ανεξάρτητη συμβουλευτική για αγροοικολογικές τεχνικές για τους διαχειριστές των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

²⁷https://www.leopoldina.org/uploads/tx_leopublication/2020_Akademien_Stellungnahme_Biodiversita%CC%88t.pdf

²⁸https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/Landwirtschaft/Pflanzenbau/ackerbaustrategie-ergebnisse-diskussionsprozess.pdf?__blob=publicationFile&v=1

4.3. Εκπαίδευση

Για την έρευνά μας σχετικά με την εκπαίδευση στην αναγεννητική γεωργία, εξετάστηκαν μελέτες όπως συγκεντρώθηκαν [στη διεύθυνση www.hochschulkompass.de](http://www.hochschulkompass.de), καθώς και ορισμένες πηγές που βρέθηκαν μέσω μηχανών αναζήτησης.

Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Στο www.hochschulkompass.de εμφανίζονται 128 μαθήματα σπουδών για τις γεωργικές επιστήμες στη Γερμανία. Αυτά κυμαίνονται από τη γενική γεωπονική επιστήμη έως τη γεωργική διαχείριση και την οικολογική γεωπονική επιστήμη. Στη συνέχεια, εξαιρέθηκαν τα μαθήματα σχετικά με τη γεωργική διαχείριση κ.λπ. καθώς και όλοι οι προγενέστεροι και μεταγενέστεροι τομείς της γεωργίας.

Από αυτά τα 128 μαθήματα, τα 4 βρίσκονται κάτω από τον τίτλο "βιολογική γεωργία". Τα ακόλουθα μαθήματα σπουδών παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τους σκοπούς του έργου μας:

- Πανεπιστήμιο του Κάσελ, Witzenhausen: Στον τομέα της αγροδοασοπονίας, υπάρχει η ενότητα "Εισαγωγή στην αναγεννητική γεωργία". Το γεγονός ότι υπάρχει αυτή η ενότητα οφείλεται στην πρωτοβουλία μεμονωμένων διδασκόντων. Η ενότητα δεν περιλαμβάνεται στο εγχειρίδιο της ενότητας.
- Πανεπιστήμιο Εφαρμοσμένων Επιστημών Eberswalde: Βιολογική Γεωργία και Μάρκετινγκ M.Sc.
<https://www.hnee.de/de/Studium/Bachelorstudiengnge/kolandbau-und-Vermarktung-auch-dual/Studium-LV/Studium-kolandbau-und-Vermarktung-|-Auch-Dual-K4266.htm>
- Πανεπιστήμιο Bingen: B.Sc. και M.Sc.,
<https://www.th-bingen.de/studiengaenge/agrarwirtschaft/agrarwirtschaft-b-sc/studienaufbau/>
- Πανεπιστήμιο Μονάχου: Η ενότητα "Προστασία του γεωργικού εδάφους" αναφέρει ότι οι φοιτητές πρέπει να είναι σε θέση να αξιολογούν "γεωργικά και φυτοϋγειονομικά μέτρα (π.χ. ενδιάμεση σπορά και πράσινη λίπανση) καθώς και τεχνικά και τεχνολογικά δικαιολογημένα μέτρα (π.χ. αροτραία καλλιέργεια χωρίς άροτρα) όσον αφορά το προστατευόμενο έδαφος και να εξαγουν μέτρα για τη βελτίωση της προστασίας του εδάφους".
<https://www.wzw.tum.de/index.php?id=492&L=0>

Εκτός Γερμανίας, αλλά στις γερμανόφωνες χώρες, τα ακόλουθα ιδρύματα είναι ανοικτά στις οικολογικές μεθόδους:

- Universität für Bodenkultur, BOKU στη Βιέννη, Αυστρία; <https://boku.ac.at/>
- Berner Fachhochschule, BFH/HAFL, Ελβετία; www.bfh.ch/hafl/de/studium/

Σε όλα αυτά τα προγράμματα σπουδών, ο όρος "αναγεννητική γεωργία" δεν περιλαμβάνεται ακόμη ως τίτλος ανεξάρτητης ενότητας. Μπορεί να υποθεθεί ότι η μέθοδος αυτή αναφέρεται σε ορισμένες ενότητες, ίσως και να συζητείται σε μεγαλύτερο βάθος. Εξαρτάται στη συνέχεια από τον εκάστοτε διδάσκοντα.

Μη πανεπιστημιακές ή εξωπανεπιστημιακές εκπαιδεύσεις

Όπως και τα περισσότερα επαγγέλματα κατάρτισης στη Γερμανία, έχουμε επίσης την κατάρτιση για να γίνετε αγρότης στο πλαίσιο του διπλού συστήματος. Τα γεωργικά επιμελητήρια των επιμέρους χωρών έχουν την κυριαρχία επί των προγραμμάτων σπουδών. Ωστόσο, η ΚΜΚ (Διάσκεψη Υπουργών Πολιτισμού), μια ένωση όλων των γερμανικών κρατιδίων, έχει δημοσιεύσει ένα πρόγραμμα σπουδών-πλαίσιο (<https://www.kmk.org/themen/berufliche-schulen/duale-berufsausbildung/downloadbereich-rahmenlehrplaene.html>) στο οποίο η "εναλλακτική γεωργία" καταλαμβάνει 80 από τα 880 μαθήματα κατά τη διάρκεια της τριετούς κατάρτισης.

Στη Βόρεια Ρηνανία-Βεστφαλία, π.χ., αυτό συμπληρώνεται ως εξής:

Προστασία του περιβάλλοντος και διατήρηση του τοπίου- ορθολογική χρήση της ενέργειας και των υλικών

- a) Να εξηγούν τη σημασία των οικοτόπων για τον άνθρωπο, τα ζώα και τα φυτά και να περιγράφουν τους οικοτόπους με παραδείγματα.
- b) Περιγράψτε τη σημασία και τους στόχους της προστασίας του περιβάλλοντος στη διαχείριση της γης
- c) Επίδειξη του αντίκτυπου της διαχείρισης της γης στο τοπίο και το περιβάλλον
- d) να συμμετέχουν σε μέτρα διατήρησης του τοπίου
- e) να προσδιορίζει τα είδη ενέργειας και υλικών που χρησιμοποιούνται στην επιχείρηση κατάρτισης, να εντοπίζει τρόπους ορθολογικής χρήσης τους και να τα διαχειρίζεται με τρόπο φιλικό προς το περιβάλλον και εξοικονόμηση κόστους,
- f) Εφαρμογή επαγγελματικών περιβαλλοντικών κανονισμών, ιδίως όσον αφορά τα απόβλητα, τον έλεγχο της ρύπανσης, τα ύδατα, το έδαφος και τη νομοθεσία για τη διατήρηση της φύσης.
- g) το τοπίο ως βάση για τη ζωή, ιδίως οι αγροτικές εκτάσεις, τα αναχώματα και οι φράχτες- εκτέλεση μέτρων συντήρησης του τοπίου

Το πρόγραμμα σπουδών της Βαυαρίας δεν κάνει καμία αναφορά σε εναλλακτικές λύσεις έναντι της συμβατικής γεωργίας.

Στην Κάτω Σαξονία, απαριθμούνται διδακτικά περιεχόμενα όπως "Επεξεργασία και συντήρηση του εδάφους- Διατήρηση της βιώσιμης γονιμότητας του εδάφους- Παραγγελία και φροντίδα των φυτών- Ορθολογική και περιβαλλοντικά ορθή διαχείριση των καλλιεργειών".

Τα αναφερόμενα μαθησιακά πεδία των προγραμμάτων σπουδών-πλαισίων μπορούν να συμπληρωθούν με περιεχόμενα της αναγεννητικής γεωργίας. Το αν αυτό θα γίνει, ωστόσο, εξαρτάται πάντα από τους εκάστοτε εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές.

Επιπλέον, οι εναλλακτικές μέθοδοι συχνά σημαίνουν την ορθολογική χρήση ενέργειας και υλικών, δηλαδή τη χρήση τεχνολογικών μεθόδων και όχι τη ριζική αλλαγή της καλλιέργειας του εδάφους, όπως κάνει η ανανεώσιμη γεωργία.

Η αίθουσα σεμιναρίων του Schloss Tempelhof προσφέρει τακτικά περαιτέρω εκπαίδευση και συμπόσια σχετικά με την αναγεννητική γεωργία²⁹. Οι ομιλητές Stefan Schwarzer και Helene Urbain προωθούν το θέμα.

Ο οργανισμός www.triebwerk-landwirtschaft.de προσφέρει ευκαιρίες κατάρτισης, για παράδειγμα με τη μορφή σεμιναρίων και διαλέξεων στον τομέα της αναγεννητικής γεωργίας.

Οι καθηγητές του "Triebwerk" συμμετέχουν επίσης στη διδασκαλία σε πανεπιστήμια

1. Διαλέξεις στο πλαίσιο της σειράς διαλέξεων "Εισαγωγή στο σχεδιασμό αγροδασικών συστημάτων" στο Πανεπιστήμιο του Γκέτινγκεν που διοργανώθηκε από την ομάδα Agroforst του Γκέτινγκεν
2. Ενότητα "Εισαγωγή στην αναγεννητική γεωργία" στο Πανεπιστήμιο του Kassel Witzenhausen
3. Ενότητα "Παραδείγματα πρακτικής στην αναγεννητική γεωργία" στο Πανεπιστήμιο του Kassel Witzenhausen
4. Υποενότητα στην κύρια ενότητα σπουδών του Bachelor "Soil Fertility and Nutrient Cycles" στο Πανεπιστήμιο του Kassel Witzenhausen
5. Εκδήλωση στο πλαίσιο της σειράς διαλέξεων "Future-proof agriculture" του Πανεπιστημίου του Halle

Σε συνεργασία με τη Γερμανική Ένωση Αγροδασοπονίας (DeFAF) βρίσκεται σε εξέλιξη ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα κατάρτισης για αγρότες στον τομέα της αγροδασοπονίας.

Άλλοι δωρεάν εκπαιδευτές/οργανισμοί κατάρτισης για το θέμα είναι οι εξής:

Dietmar Näser ([Grüne Brücke - Büro für Regenerative Landwirtschaft](#))

Friedrich Wenz ([Humusfarming](#))

[Lignovis](#) (Agroforst & Schnellwachsende Holzplantagen)

[DeFAF](#) (Deutscher Fachverband für Agroforstwirtschaft)

[Michael Reber](#) (Innovative Landwirtschaft Reber, Seminar zu Regenerativer Landwirtschaft)

Manuel Nagel Mitarbeiter der [Stiftung Ökologie und Landbau](#)

[Burkhard Kayser](#) (Σύμβουλος Αγροδασοπονίας)

[Philipp Gerhard](#) (Σύμβουλος για την αναγεννητική γεωργία)

[Urs Mauk](#) (Σύμβουλος για την αναγεννητική γεωργία)

[Sonja Biewer](#) (Σύμβουλος για νεοσύστατες επιχειρήσεις)

Εκδηλώσεις:

1. Humustage της οικολογικής περιοχής Kaindorf: www.bodenfertility.bio/50-humus-days-2021.
2. "Η γεωργία χρειάζεται μέλλον": σειρά διαλέξεων στο Γκέτινγκεν. Η σειρά υποστηρίχθηκε από το Τεχνικό Συμβούλιο για τη Δασοκομία, το Engine - Agroforestry and Regenerative Agriculture, καθώς και από την Association scattered fruit και χρηματοδοτήθηκε από το Πανεπιστήμιο του Γκέτινγκεν.

²⁹ www.schloss-tempelhof.de

4.4. Συνεντεύξεις Γερμανία

Προφίλ των ερωτηθέντων	
Αριθμός συνεντεύξεων	20
Ημερομηνία	Από τον Μάιο του 2021 έως τον Ιούνιο του 2021
Χώρα	Γερμανία
Αγρότες:	2
Παροχείς κτηνιάτρων:	2
ΜΚΟ:	7
Γεωργικές ενώσεις:	1
Φορείς χάραξης πολιτικής:	2
Συνεντευξιζόμενοι από την πλευρά της αγοράς:	3
Άλλοι	1 ερευνητής, 1 δημοσιογράφος

Για το δεύτερο μέρος της έρευνάς μας που διεξήχθη στη Γερμανία, πήραμε συνεντεύξεις από διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς, όπως εκπροσώπους γεωργικών ενώσεων, παρόχους εκπαίδευσης, ιδιωτικές πρωτοβουλίες όπως ΜΚΟ και νεοφυείς επιχειρήσεις, εμπόρους λιανικής πώλησης και αγρότες.

Οι **ΜΚΟ** που ερωτήθηκαν επικεντρώθηκαν κυρίως στη διάδοση της αναγεννητικής γεωργίας, στην εκπαίδευση και την καθοδήγηση των αγροτών. Ορισμένες από αυτές αρχίζουν να δημιουργούν ένα επιχειρηματικό μοντέλο για να κερδίζουν χρήματα μέσω της ανάπτυξης εφαρμογών ή της δημιουργίας μιας ετικέτας για προϊόντα από την Αναγεννητική Γεωργία ή ενός πιστοποιητικού CO₂, το οποίο επιτρέπει στις εταιρείες να αντισταθμίζουν τις εκπομπές CO₂.

Η **εταιρεία** ποτών που πήρε συνέντευξη δημιούργησε μια δική της σχεδόν πλήρη αλυσίδα εφοδιασμού προκειμένου να εγγυηθεί τη βιολογική ποιότητα των προϊόντων της. Στο πλαίσιο αυτού του συστήματος, διαθέτει 170 αγρότες που εργάζονται σύμφωνα με τις βιολογικές κατευθυντήριες γραμμές, συμπεριλαμβανομένης της αναγέννησης του εδάφους, η οποία είναι αρκετά σημαντική για αυτή την εταιρεία ποτών, παρέχοντας βιολογικό νερό. Η εταιρεία αυτή έχει μακροχρόνιες συμβάσεις με τους αγρότες της, στις οποίες δεσμεύονται για μια σταθερή τιμή αγοράς. Επιπλέον, ο ίδιος ο ιδιοκτήτης αυτής της εταιρείας συμμετέχει σε δίκτυα και ιδρύματα, τα οποία ασχολούνται με την ανάπτυξη στρατηγικών για την αναγέννηση του εδάφους.

Οι **κατασκευαστές λιπασμάτων** και οι **παραγωγοί σπόρων** που ερωτήθηκαν γνώριζαν ως επί το πλείστον τα εναλλακτικά μέτρα για την καλλιέργεια και τη λίπανση των χωραφιών, αλλά

επεσήμαναν τα μειονεκτήματα και τους κινδύνους, όπως η μικρότερη συγκομιδή και οι αποτυχίες των καλλιεργειών. Η αναγεννητική γεωργία δεν ήταν γνωστός όρος μεταξύ τους.

Οι περισσότεροι από τους **αγρότες που** ερωτήθηκαν αντιμετωπίζουν με σκεπτικισμό την πανεπιστημιακή έρευνα ως υπερβολικά θεωρητική. Ωστόσο, ένας από τους ερωτηθέντες μας ανέπτυξε το αγρόκτημά του σε ένα αγρόκτημα διδασκαλίας και έρευνας σε στενή επαφή με ένα πανεπιστήμιο. Εκτός από τη διεύθυνση της φάρμας του, ασχολείται με την πολιτική σε τοπικό και ευρωπαϊκό επίπεδο (<https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en>).

Είχαμε την ευκαιρία να πάρουμε συνέντευξη από ένα **μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το** οποίο είναι μέλος της Επιτροπής Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης. Ασχολείται πολύ με την εφαρμογή αλλαγών για μια πιο βιώσιμη και πιο δίκαιη γεωργική πολιτική και με τη σταδιακή κατάργηση των μέχρι τώρα σχεδόν άνευ όρων στρεμματικών ενισχύσεων.

Ο προϊστάμενος του τμήματος του **Κρατικού Γραφείου Αγροτικής Ανάπτυξης, Γεωργίας και Συμφιλίωσης των Γαιών** ήταν πολύ ανοιχτός στην ιδέα της Αναγεννητικής Γεωργίας και στο σχέδιο RegAgri. Ο ίδιος και ο συνάδελφός του από τον **εκπαιδευτικό σύλλογο γεωργίας του Βρανδεμβούργου** θεωρούν τα θέματα της αναγεννητικής γεωργίας πολύ σημαντικά και δεν αντιμετωπίζονται επαρκώς σε εκπαιδευτικό επίπεδο. Ωστόσο, και οι δύο τονίζουν ότι το θέμα της αειφόρου/αναγεννητικής γεωργίας είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο. Εδώ και δεκαετίες, οι αγρότες καλούνται να επενδύσουν σε ακριβή τεχνολογία και να μεγιστοποιήσουν τις αποδόσεις τους προκειμένου να ανταγωνιστούν στην παγκόσμια αγορά. Η αναγεννητική γεωργία ως μέθοδος καλλιέργειας σημαίνει αλλαγή παραδείγματος.

Διαπιστώσεις σχετικά με την κατανόηση/τον ορισμό της αναγεννητικής γεωργίας και τις μεθόδους που εφαρμόζονται

Ορισμένοι ερωτηθέντες συμφώνησαν με τον όρο "αναγεννητική γεωργία", ενώ άλλοι προτιμούν τη χρήση διαφορετικής διατύπωσης. Οι τελευταίοι υποστήριξαν ότι μετά την αναγέννηση του εδάφους μιας γεωργικής εκμετάλλευσης, ο αγρότης δεν μπορεί πλέον να οικοδομήσει, αλλά να διατηρήσει την υφιστάμενη κατάσταση. Επιπλέον, ο όρος έγινε σύνθημα και δεν ορίζεται πλέον με σαφήνεια. Ορισμένοι χρησιμοποιούν απλώς τον όρο "υγιές έδαφος", άλλοι τον όρο "γεωργία κατάλληλη για το μέλλον", που στα γερμανικά είναι μία λέξη: "zukunftsstaugliche" γεωργία. Η αναγεννητική γεωργία ονομάζεται επίσης **γεωργία άνθρακα**, επειδή επιτρέπει τη "δέσμευση" μεγάλων ποσοτήτων CO₂ από την ατμόσφαιρα και την αποθήκευσή τους με τη μορφή μόνιμου χούμου και μόνιμης βλάστησης.

Για έναν από τους ερωτηθέντες, η αναγεννητική γεωργία σημαίνει αλλαγή **νοοτροπίας** και πρέπει να επανεκκινήσει τη ζωή πάνω και κάτω από τη γη.

Κάποιοι επεσήμαναν ότι η αναγεννητική γεωργία δεν λειτουργεί με απαγορεύσεις, αλλά έχει στόχο. Ο στόχος της δημιουργίας και διατήρησης ενός υγιούς εδάφους επιτρέπει όλα τα

μέτρα, τα οποία οδηγούν σε ένα υγιές έδαφος και, συνεπώς, δίνει στον αγρότη την ελευθερία να επιλέξει μεταξύ των διαφόρων μεθόδων και μέσων.

Ορισμένοι από τους ερωτηθέντες προχώρησαν σε μεγαλύτερη λεπτομέρεια και περιέγραψαν την εφαρμογή διαφόρων αναγεννητικών μεθόδων, όπως η υποσπορά, οι συγκαλλιεργούμενες καλλιέργειες, τα αγροδασικά συστήματα, οι φράχτες, οι μόνιμες καλλιέργειες. Και ανέφεραν τα πρόσθετα αποτελέσματα που πρέπει να παράγει η αναγεννητική γεωργία: ανθεκτικά στο κλίμα εδάφη, προώθηση της βιοποικιλότητας και αυξημένη θρεπτική πυκνότητα των παραγόμενων τροφίμων.

Ο **κοινός ορισμός για όλους** είναι: Η αποκατάσταση του υγιούς εδάφους, η δημιουργία χούμου και η γονιμότητα του εδάφους, η σκέψη σε συστήματα και για το μέλλον.

Διαπιστώσεις σχετικά με τις εκπαιδεύσεις/μαθήματα από παρόχους ΕΕΚ

Όλοι οι ερωτηθέντες από τις ΜΚΟ τόνισαν τη σημασία της εκπαίδευσης των γεωργών και των καταναλωτών. Πολλές από αυτές προσφέρουν σύντομα διδακτικά βίντεο δωρεάν ή διαδικτυακά μαθήματα και σε μαθήματα ή συνέδρια παρουσία με αμοιβή. Στη Γερμανία, υπάρχει μια ζωντανή σκηνή νεοφυών επιχειρήσεων που προσφέρουν εφαρμογές, βάσεις δεδομένων, πλατφόρμες ανταλλαγής εμπειριών, συμβουλές και υποστήριξη για τη μετατροπή από τη συμβατική γεωργία στην αναγεννητική γεωργία. Ορισμένες από αυτές αναπτύσσουν σήματα ή πιστοποιητικά για να παρέχουν στους αγρότες μια πρόσθετη οικονομική βάση.

Όλες αυτές οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες γίνονται σε ιδιωτική βάση, συχνά με μεγάλη εθελοντική συμμετοχή ορισμένων ιδεαλιστών. Στις γεωργικές σχολές ή στα πανεπιστήμια, δεν υπάρχουν προσπάθειες στο επίσημο πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία αναγεννητικών μεθόδων. Εξαρτάται από τον εκάστοτε καθηγητή/καθηγητή αν θα φέρει τους φοιτητές σε επαφή με αυτές. Επιπλέον, ο προϊστάμενος του τμήματος του Κρατικού Γραφείου Αγροτικής Ανάπτυξης, Γεωργίας και Συμφιλίωσης της Γης επεσήμανε ότι τα προγράμματα σπουδών στη γεωργία πρέπει να τηρούν το εθνικό πλαίσιο προγραμμάτων σπουδών για τη γεωργική εκπαίδευση. Η αναγεννητική γεωργία δεν αποτελεί μέρος αυτού του εθνικού πλαισίου εκπαίδευσης. Ωστόσο, διδάσκονται στοιχεία που καλύπτονται από την Αναγεννητική Γεωργία, όπως για παράδειγμα έννοιες για τη βελτίωση της ποιότητας των εδαφών.

Διαπιστώσεις από τα NOGs

Οι ΜΚΟ φαίνεται να αποτελούν έναν από τους κύριους μοχλούς προώθησης της αναγεννητικής γεωργίας στη Γερμανία. Χρησιμεύουν ως πλατφόρμα για την ανταλλαγή γνώσεων και τη συνεργασία, ως πάροχοι κατάρτισης και σεμιναρίων, καθώς και ως φορείς διάδοσης πληροφοριών σχετικά με την αναγεννητική γεωργία και συναφή θέματα.

Διαπιστώσεις σχετικά με την πρακτική των γεωργών

Ο σκεπτικισμός απέναντι στην έννοια και τα μέσα της αναγεννητικής γεωργίας φαίνεται να είναι ευρέως διαδεδομένος μεταξύ των συμβατικών αγροτών. Οι αγρότες βρίσκονται σε μια πολύπλοκη κατάσταση. Η πολιτική κατεύθυνση για δεκαετίες ήταν να παρέχουν τρόφιμα για την παγκόσμια αγορά, να επενδύουν σε γη και μηχανήματα. Τώρα, αυξάνεται η ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με τη ζημιά της συμβατικής γεωργίας και συνεπώς και η πίεση στην πολιτική να αλλάξει τους κανονισμούς και να απαγορεύσει τα φυτοφάρμακα. Ωστόσο, δεν υπάρχουν ακόμη αξιόπιστα συστήματα εκπαίδευσης και χρηματοδότησης, ώστε να παρακινηθούν οι αγρότες να αλλάξουν τις μεθόδους καλλιέργειας και να εφαρμόσουν την αναγεννητική γεωργία.

Διαπιστώσεις από την πλευρά της αγοράς

Όλοι οι ερωτηθέντες βλέπουν αυξανόμενη ζήτηση για βιολογικά προϊόντα. Ειδικά τα τελευταία 1,5 χρόνια κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid19, οι καταναλωτές συνειδητοποίησαν τη σημασία της υγιεινής διατροφής. Όμως οι περισσότεροι καταναλωτές δεν γνωρίζουν ότι υπάρχει ανάγκη για μεθόδους καλλιέργειας που υπερβαίνουν τη βιολογική γεωργία, η οποία δεν σημαίνει αυτόματα ότι αναγεννάται το έδαφος και αυξάνεται η βιοποικιλότητα. Και θα είναι δύσκολο να αυξηθεί αυτή η ευαισθητοποίηση, πράγμα που σημαίνει ακόμη μεγαλύτερη πολυπλοκότητα και ετοιμότητα για τη στήριξη του γεωργικού τομέα.

Διαπιστώσεις σχετικά με την αποδοχή της δημιουργίας μιας πιστοποίησης/ετικέτας για την αναγεννητική γεωργία

Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες ήταν αρκετά επιφυλακτικοί ως προς τη δημιουργία μιας νέας ετικέτας για την αναγεννητική γεωργία. Θα χρειαστούν πολλά χρόνια για τη δημιουργία μιας τέτοιας ετικέτας και υπάρχει ήδη μια ζούγκλα ετικετών και οι περισσότεροι καταναλωτές δεν γνωρίζουν τι σημαίνουν αυτές οι ετικέτες και ποιες μπορούν να εμπιστευτούν. Εκτός αυτού, είναι σχεδόν αδύνατο να πιστοποιηθεί ένα προϊόν ως "από αναγεννητική γεωργία", διότι σε αυτή την περίπτωση ολόκληρη η αλυσίδα εφοδιασμού θα πρέπει να ακολουθεί τις αρχές της αναγεννητικής γεωργίας. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει μια νεοφυής επιχείρηση στο Βερολίνο, η οποία δημιουργεί μια τέτοια ετικέτα μαζί με μια αλυσίδα αρτοποιείων.

Ορισμένες από τις ΜΚΟ που ερωτήθηκαν δημιουργούν πιστοποιητικό CO₂. Μετρούν την περιεκτικότητα σε CO₂ στο έδαφος του αγρότη πριν και μετά την εφαρμογή αναγεννητικών μεθόδων. Ανέφεραν την ύπαρξη μιας δορυφορικής μεθόδου, η οποία μπορεί να αναλύσει το έδαφος μέχρι βάθος περίπου 30 εκατοστών. Μέχρι τώρα, η αντιστάθμιση CO₂ δεν είναι δυνατή για τη βιομηχανία σε εθνικό επίπεδο λόγω της διπλής χρηματοδότησης. Συχνά όμως οι εταιρείες θέλουν να στηρίξουν τους περιφερειακούς αγρότες τους. Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα θέλουν να το αλλάξουν αυτό στο εγγύς μέλλον και οι ΜΚΟ που πήραν συνέντευξη

θέλουν να είναι έτοιμες τότε να προσφέρουν πιστοποιητικά CO₂ στις εταιρείες που εκπέμπουν CO₂.

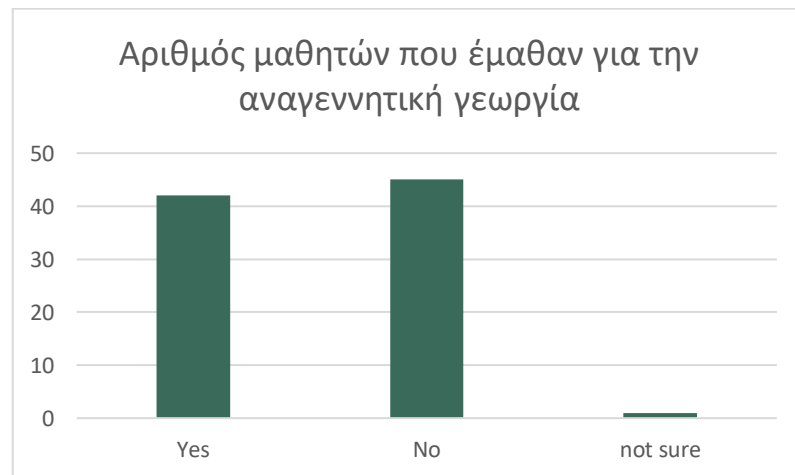
Διαπιστώσεις σχετικά με τη θέση της πολιτικής και των γεωργικών ενώσεων για τις δυνατότητες της αναγεννητικής γεωργίας

Ο ερωτηθείς ευρωβουλευτής υπογράμμισε την ανάγκη ύπαρξης δύο οικονομικών πυλώνων για να μπορέσουν οι αγρότες να εξασφαλίσουν την ύπαρξή τους: Ο πρώτος πυλώνας είναι η παραγωγή υγιεινών τροφίμων και ο δεύτερος πρέπει να είναι η φροντίδα της φύσης, η λεγόμενη οικολογική υπηρεσία. Υποστηρίζει την ανάπτυξη οικολογικών συστημάτων και απαιτεί να διατίθεται ένα μεγάλο μέρος των ευρωπαϊκών ενισχύσεων για περιβαλλοντικά και κλιματικά μέτρα. Υπάρχουν ήδη βέλτιστες πρακτικές στο γερμανικό κρατίδιο Schleswig-Holstein. Εκεί, οι αγρότες μπορούν να λάβουν "Gemeinwohlprämien" (επιδόματα δημόσιας υπηρεσίας) ανάλογα με το πόσα σημεία ενός καταλόγου οικολογικών συστημάτων πληρούν. Ο συμβιβασμός για την αγροτική μεταρρύθμιση της ΕΕ, που επιτεύχθηκε στις 25th Ιουνίου 2021, κινείται προς αυτή την κατεύθυνση, αλλά κατά τη γνώμη της το μερίδιο των επιδοτήσεων για την οικολογική γεωργία είναι πολύ χαμηλό και αποδυναμώνεται από μια σειρά εξαιρέσεων για τα κράτη της ΕΕ.

4.5. Ερωτηματολόγιο Γερμανία

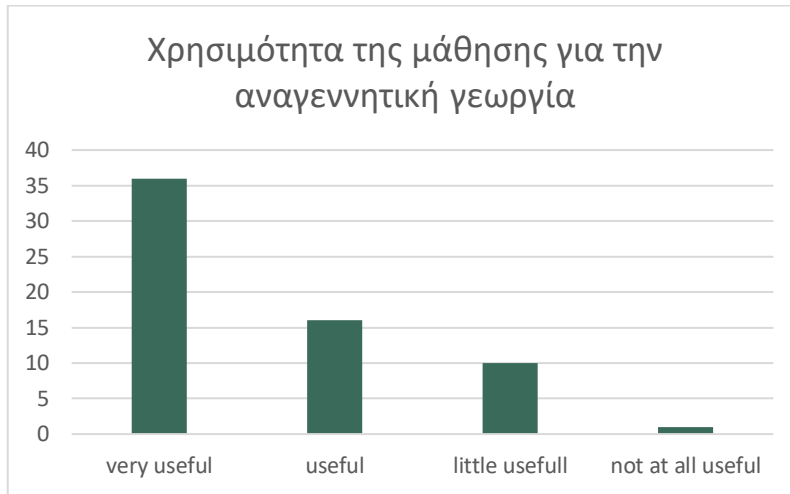
Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν σε διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς και δίκτυα. Οι περισσότερες απαντήσεις ελήφθησαν από το δίκτυο του εταίρου Schloss Tempelhof, το δίκτυο του Κρατικού Γραφείου Αγροτικής Ανάπτυξης, Γεωργίας και Συμφιλίωσης των Γαιών, καθώς και από τον Εκπαιδευτικό Σύλλογο Γεωργίας του Βρανδεμβούργου. Συνολικά, λάβαμε 88 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια στη Γερμανία. Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες είναι εγγεγραμμένοι σε κάποιο πανεπιστήμιο. 19 ερωτηθέντες είχαν επαγγελματική κατάρτιση, 23 ερωτηθέντες ανέφεραν ότι είχαν μαθήματα βιολογικής γεωργίας.

Μαθαίνετε για την αναγεννητική γεωργία στα μαθήματά σας;

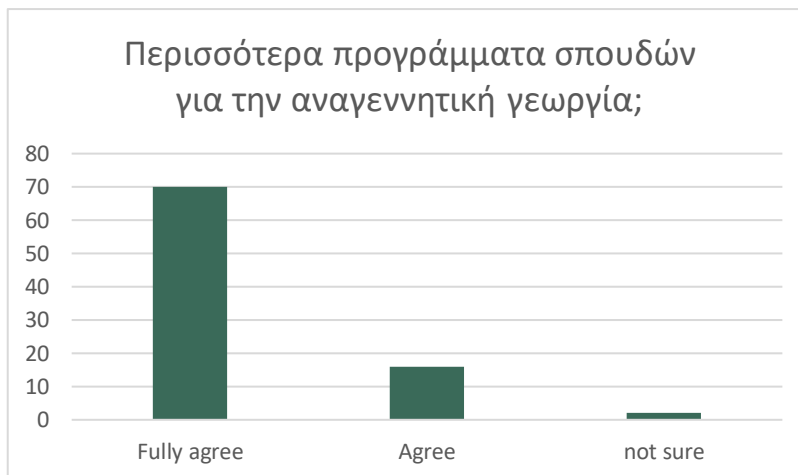
42 ερωτηθέντες θεωρούν ότι το θέμα της αναγεννητικής γεωργίας έχει ήδη εξεταστεί ή αναφερθεί κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους. 45 δήλωσαν ότι δεν αντιμετώπισαν ποτέ αυτή την έννοια.

Αν ναι, πιστεύετε ότι τα μαθήματα που επισκεφθήκατε είναι χρήσιμα για το μελλοντικό σας επάγγελμα;

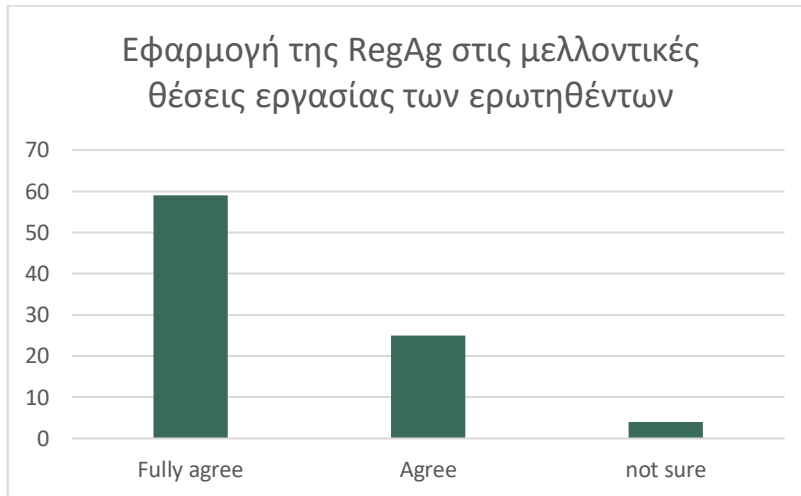
52 ερωτηθέντες θεωρούν ότι η μάθηση για την αναγεννητική γεωργία είναι πολύ χρήσιμη ή χρήσιμη. 10 θεωρούν ότι είναι λίγο χρήσιμη. Ένας από τους ερωτηθέντες θεωρεί ότι το περιεχόμενο που βλέπει για την αναγεννητική γεωργία είναι άχρηστο.

Πιστεύετε ότι οι έννοιες, οι μέθοδοι και τα εργαλεία της αναγεννητικής γεωργίας θα πρέπει να διδάσκονται πιο εντατικά στην εκπαίδευσή σας;

86 από τους 88 ερωτηθέντες θεωρούν ότι η αναγεννητική γεωργία πρέπει να διδάσκεται πιο εντατικά, ενώ 2 μαθητές δεν ήταν σίγουροι.

Πιστεύετε ότι η εφαρμογή μεθόδων αναγεννητικής γεωργίας στο μελλοντικό σας επάγγελμα είναι εφικτή;

84 μαθητές οραματίζονται τη δυνατότητα να εφαρμόσουν την αναγεννητική γεωργία στη μελλοντική τους σταδιοδρομία και μόνο 4 αμφιβάλλουν για την ιδέα αυτή.

Εάν δεν συμφωνείτε, εξηγήστε ποιες προκλήσεις μπορεί να σας εμποδίζουν να εφαρμόσετε την αναγεννητική γεωργία στις γεωργικές εργασίες.

Αυτή η ερώτηση πήρε μερικές ενδιαφέρουσες απαντήσεις:

- Μικρή πρακτική εμπειρία στη Γερμανία
- Γερμανική νομοθεσία
- Το ζήτημα του χρήματος και οι οικονομικοί κύκλοι
- Τα μηχανήματα που απαιτούνται για μια αποτελεσματική ροή εργασιών δεν είναι τυποποιημένα και συνεπώς ακριβά.
- Είναι δύσκολο να πωληθούν πολλά προϊόντα από ευρεία αμειψισπορά
- Λείπει η υποστήριξη των αφεντικών,
- Οικονομική πίεση
- Μαζική πτώση των εσόδων στην αρχή της μετάβασης στην αναγεννητική γεωργία

5. Ελλάδα

Το θέμα αυτής της έρευνας είναι η ανάλυση της κατάστασης της αναγεννητικής γεωργίας στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων των γενικών πληροφοριών, των πληροφοριών σε επίπεδο πολιτικής και των εκπαιδευτικών πτυχών.

Τα αποτελέσματα της έρευνας γραφείου παρουσιάζονται χωριστά για κάθε κατηγορία ως εξής.

5.1. Αντίληψη και ευαισθητοποίηση σχετικά με την αναγεννητική γεωργία

Παρόλο που υπάρχουν περιορισμένες αναφορές για την Αναγεννητική Γεωργία στην Ελλάδα, οι περισσότερες από τις υπάρχουσες αναφέρονται στην Αναγεννητική Γεωργία ως "τη γεωργική μέθοδο που ενσωματώνει πολλές πρακτικές που χρησιμοποιούνται σε άλλα πιο ολιστικά γεωργικά συστήματα, όπως η βιολογική και η βιοδυναμική γεωργία. Δεν αποκλείει εντελώς τη χρήση χημικών ουσιών, αλλά προσπαθεί να ελαχιστοποιήσει την εισροή οποιουδήποτε υλικού που μπορεί να προκαλέσει βλάβη στην οργανική ύλη και τους μικροοργανισμούς του εδάφους". Τα περισσότερα άρθρα που υπάρχουν στο διαδίκτυο βασίζονται σε μελέτες ξένων (π.χ. Αυστραλών, Αμερικανών), πράγμα που σημαίνει ότι στην Ελλάδα η βιβλιογραφία είναι ανεπαρκής.

Όσον αφορά το συναφές θέμα της Περμακουλτούρας, τα αποτελέσματα της έρευνας γραφείου είναι πιο ενθαρρυντικά. Φαίνεται ότι υπάρχει ένα ευρύτερο κοινό που ενδιαφέρεται για την Περμακουλτούρα και την εφαρμογή των μεθόδων της στις καλλιέργειές του. Υπάρχουν επίσης εργαστήρια που είναι αφιερωμένα στην Περμακουλτούρα. Ορίζεται ως "μια μέθοδος σχεδιασμού που στοχεύει στη δημιουργία βιώσιμων τρόπων ζωής. Εφαρμόζεται από οποιονδήποτε, τόσο σε αγροτικά όσο και σε αστικά περιβάλλοντα, σε οποιαδήποτε κλίμακα". Ωστόσο, οι κύριες πηγές προέρχονται από άλλες μελέτες και πιο συγκεκριμένα από αυτές των Bill Mollison και David Holmgren. Οργανώθηκαν μεγάλες δραστηριότητες που προωθούν την περμακουλτούρα αν και δεν υπάρχουν Έλληνες επιστήμονες που να έχουν διεξάγει έρευνες για την περμακουλτούρα.

Τα περισσότερα από τα άρθρα που βρέθηκαν ήταν ελεύθερα διαθέσιμα σε ιστότοπους που σχετίζονται με τη γεωργία, π.χ. διαδικτυακά περιοδικά για την περμακουλτούρα, ιστότοποι για τα αμπέλια κ.λπ. Δεν βρέθηκε καμία συνεισφορά από Πανεπιστήμια ή άλλα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Τα πρόσωπα-κλειδιά πίσω από τα άρθρα για την Αναγεννητική Γεωργία και την Περμακουλτούρα στην Ελλάδα, που είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο, είναι είτε άνθρωποι που ενδιαφέρονται για αυτά τα θέματα είτε επαγγελματίες του γεωργικού τομέα.

5.2. Επίπεδο πολιτικής

Σύμφωνα με τις καθιερωμένες πολιτικές, όλα τα είδη καλλιέργειας (συμβατικές, βιολογικές, υδροπονικές, θερμοκηπιακές κ.λπ.) επιτρέπονται και εφαρμόζονται στην Ελλάδα. Βέβαια, η συμβατική καλλιέργεια έχει το μεγαλύτερο ποσοστό αποδοχής από τους αγρότες, αν και τα τελευταία χρόνια εφαρμόζονται και εναλλακτικά γεωργικά συστήματα.

Το 2009 θεσπίστηκε κανόνας για τη συνειδητή χρήση φυτοφαρμάκων, ο οποίος μέχρι σήμερα έχει επικαιροποιηθεί αρκετές φορές, συμπεριλαμβανομένων των νέων ευρωπαϊκών πολιτικών πλαισίων και των περιβαλλοντικών ζητημάτων. Επίσης, τον Απρίλιο του 2020 καθιερώθηκε νομικά η καλλιέργεια της βιομηχανικής κάνναβης μετά από πολυετείς προσπάθειες.

Όσον αφορά την αναγεννητική γεωργία δεν υπάρχουν καθιερωμένοι κανόνες ή νόμοι.

Η κλιματική αλλαγή φαίνεται να επηρεάζει το γενικό πολιτικό πλαίσιο στην Ελλάδα. Ωστόσο, το κύριο βάρος δίνεται στη χρήση φυτοφαρμάκων ή στην ολοκληρωμένη φυτοπροστασία.

5.3. Εκπαιδευτικό επίπεδο

Εκπαίδευση για την αναγεννητική γεωργία:

Η έννοια της Αναγεννητικής Γεωργίας δεν διδάσκεται (ως ξεχωριστό, διακριτό μάθημα) στα Πανεπιστήμια της Ελλάδας. Ωστόσο, οι αρχές της Αναγεννητικής Γεωργίας περιλαμβάνονται σε αρκετά μαθήματα στα προγράμματα σπουδών των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών των πανεπιστημίων στην Ελλάδα. Τέτοια παραδείγματα μαθημάτων είναι: γονιμότητα εδάφους, μικροβιολογία εδάφους, επεξεργασία αποβλήτων, διαχείριση εδάφους, βιολογική γεωργία.

Τα σημαντικότερα πανεπιστήμια στην Ελλάδα που προσφέρουν μαθήματα (σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο) σχετικά με την αναγεννητική γεωργία είναι:

- Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών (διάφορα τμήματα), <https://www2.aua.gr/en>
- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Γεωπονίας Φυτικής Παραγωγής και Αγροτικού Περιβάλλοντος, http://agr.uth.gr/en/?page_id=642
- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Γεωπονίας, Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, <https://www.auth.gr/en/agrofor>

5.4. Συνεντεύξεις Ελλάδα

Προφίλ των ερωτηθέντων	
Αριθμός συνεντεύξεων	19
Ημερομηνία	Από τον Απρίλιο 2021 έως τον Ιούνιο 2021
Χώρα	Ελλάδα
Αγρότες:	10
Παροχείς κτηνιάτρων:	6
ΜΚΟ:	0
Γεωργικές ενώσεις:	0
Φορείς χάραξης πολιτικής:	0
Συνεντευξιαζόμενοι από την πλευρά της αγοράς:	1
Άλλοι	2 (ερευνητές)

Οι 19 συνεντευξιαζόμενοι επιλέχθηκαν μεταξύ μιας χαρτογράφησης περίπου 200 ενδιαφερομένων από τον τομέα της γεωργίας, της εκπαίδευσης και της αγοράς. Ο αριθμός των συνεντεύξεων σε κάθε κατηγορία εξαρτήθηκε από τη διαθεσιμότητα των εν λόγω φορέων και τη συνάφεια του προφίλ τους με το σχέδιό μας (δηλ. την ανάπτυξη ενός μαθήματος για την αναγεννητική γεωργία).

Περιγραφή του προφίλ των ερωτηθέντων:

- **Αγρότες:**
Δέκα (10) αγρότες πήραν συνέντευξη στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης. Οι μισοί από αυτούς ήταν μικροκαλλιεργητές (ερασιτέχνες) και οι άλλοι μισοί ήταν επαγγελματίες αγρότες. Οι περισσότεροι από αυτούς καλλιεργούν γεωργικά προϊόντα για προσωπική χρήση και εκτρέφουν επίσης ζώα όπως κασίκες και πρόβατα.
- **Φορείς επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και πανεπιστήμια:**
Έξι (6) πάροχοι επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης πήραν συνέντευξη. Είτε εξειδικεύονται σε έναν συγκεκριμένο τομέα της γεωργίας, όπως η γεωργία ακριβείας, οι δορυφόροι κ.λπ., είτε παρέχουν δραστηριότητες κατάρτισης στον τομέα της γεωργίας. Παρέχουν μαθήματα για φοιτητές πανεπιστημίων και άλλων τεχνικών σχολών. Τέσσερις (4) από αυτούς είναι προπτυχιακοί φοιτητές του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών.
- **Άλλα:**

Δύο (2) επιστημονικοί συνεργάτες του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

- **Συνεντευξιζόμενοι από την πλευρά της αγοράς:**

Ένα (1) άτομο, το οποίο εργάζεται στην αγορά και πωλεί λιπάσματα (οργανικά ή/και χημικά) καθώς και φάρμακα (βιολογικά ή/και χημικά).

Διαπιστώσεις σχετικά με τις εκπαιδεύσεις/μαθήματα από παρόχους ΕΕΚ

Οι πάροχοι επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης δεν δίδασκαν στους μαθητές τους θέματα σχετικά με την αναγεννητική γεωργία, επειδή δεν γνώριζαν την έννοια και τις μεθόδους που περιλαμβάνονται στην αναγεννητική γεωργία. Ωστόσο, ανακοίνωσαν ότι θα προσπαθήσουν να συμπεριλάβουν θέματα αναγεννητικής γεωργίας στα μαθήματά τους στο εγγύς μέλλον.

Διαπιστώσεις σχετικά με την πρακτική των γεωργών

Η πλειονότητα των αγροτών δεν γνώριζε τον ορισμό της αναγεννητικής γεωργίας, αν και οι περισσότεροι από αυτούς χρησιμοποιούν ήδη ορισμένες τεχνικές του τομέα αυτού (π.χ. κοπριά στο χωράφι και βιολογικά λιπάσματα). Όλοι τους υποστηρίζουν τις ιδέες της αναγεννητικής γεωργίας.

Διαπιστώσεις από την πλευρά της αγοράς

Το μόνο άτομο από την πλευρά της αγοράς δεν γνώριζε τις μεθόδους και τις τεχνικές της αναγεννητικής γεωργίας και πιστεύει ότι δεν είναι δυνατόν να καλλιεργηθούν τρόφιμα σε μεγάλη κλίμακα χωρίς χημικά. Ωστόσο, ενδιαφέρεται να μάθει για την Αναγεννητική Γεωργία και πώς το έργο RegAgri4Europe θα επιτύχει αυτόν τον στόχο.

Ευρήματα από γεωργικές ενώσεις

Οι φοιτητές του πανεπιστημίου δεν γνώριζαν για την αναγεννητική γεωργία, αλλά είναι πρόθυμοι να μάθουν πώς λειτουργούν οι μέθοδοι και οι τεχνικές της και ενδιαφέρονται επίσης να συμμετάσχουν σε μαθήματα αναγεννητικής γεωργίας που θα πραγματοποιηθούν κατά τη διάρκεια του προγράμματος RegAgri4Europe.

Διαπιστώσεις από άλλους (ερευνητές)

Όσον αφορά τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων των ερευνητών, ένας από αυτούς γνωρίζει τον ορισμό της Αναγεννητικής Γεωργίας και ενδιαφέρεται να εργαστεί σε ένα έργο σχετικά με το κέρδος που μπορούν να έχουν οι αγρότες από την Αναγεννητική Γεωργία. Ο άλλος δεν γνώριζε τον ορισμό της Αναγεννητικής Γεωργίας, αλλά ενδιαφέρεται να μάθει περισσότερα και να συμπεριλάβει αυτή τη γνώση στην έρευνά του.

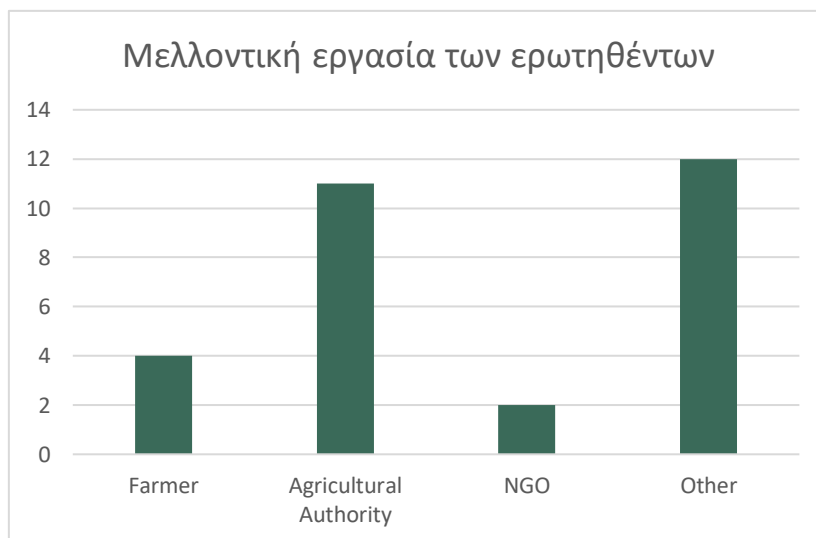
5.5. Ερωτηματολόγια Ελλάδα

Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες στο ελληνικό ερωτηματολόγιο παρακολουθούν πανεπιστημιακό πρόγραμμα σπουδών, κυρίως σε επίπεδο Bachelor. Μόνο λίγοι από αυτούς είναι εγγεγραμμένοι σε μεταπτυχιακό πρόγραμμα και από την ομάδα των "Άλλων", έντεκα δεν απάντησαν και ένας είναι διδακτορικός φοιτητής.

Από τα άτομα που απάντησαν, οι περισσότεροι από αυτούς παρακολουθούν "συμβατικά" μαθήματα στη γεωργία και υπάρχουν επίσης αρκετά άτομα που παρακολουθούν πιο εξειδικευμένα μαθήματα στο τμήμα τροφίμων, την οικολογία, τη μηχανική φυσικών πόρων και γεωργίας, τη φυτική παραγωγή, τη γεωργική οικονομία και αγροτική ανάπτυξη και τη φυσική.

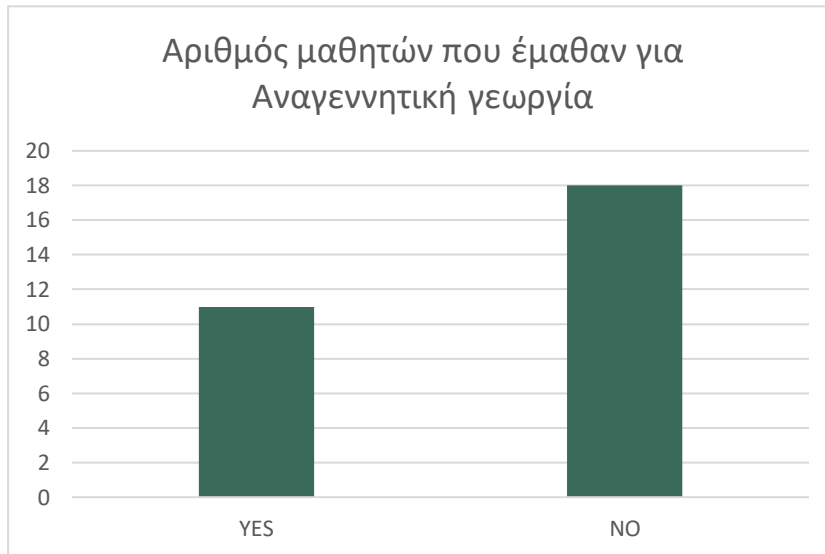
Το μεγαλύτερο μέρος των ερωτηθέντων σπουδάζει στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, τρεις σπουδάζουν στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και μόνο δύο σπουδάζουν στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Ορισμένοι από αυτούς δεν απάντησαν.

Ποια δουλειά σκοπεύετε να κάνετε στο μέλλον;

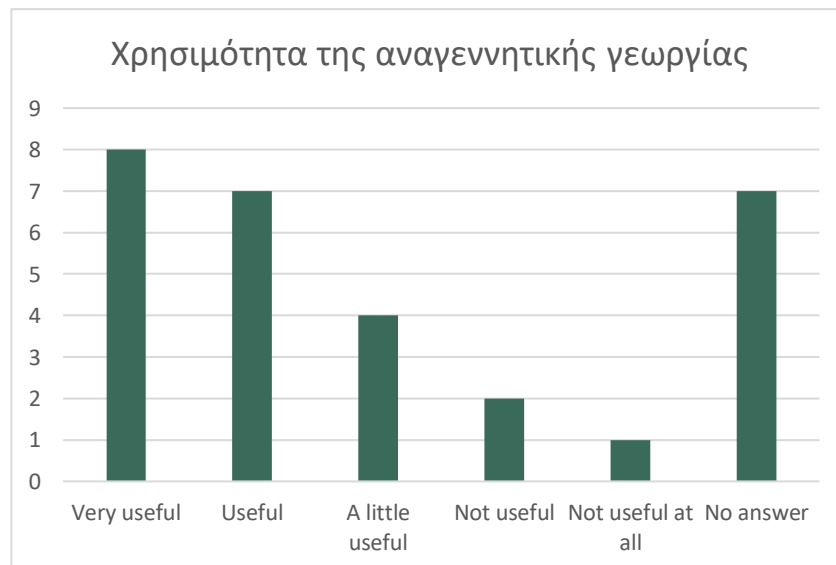
Μεταξύ των 12 ατόμων που επέλεξαν την επιλογή "Άλλο", 2 από αυτούς θέλουν να ασχοληθούν με τη βιομηχανία τροφίμων, 1 με φαρμακευτικές εταιρείες, 2 από αυτούς θέλουν να ακολουθήσουν ακαδημαϊκή καριέρα, 1 ερευνητικό πεδίο, 1 ψαράς, 1 κτηνοτροφία και 1 κηπουρική.

Μαθαίνετε για την αναγεννητική γεωργία στα μαθήματά σας;

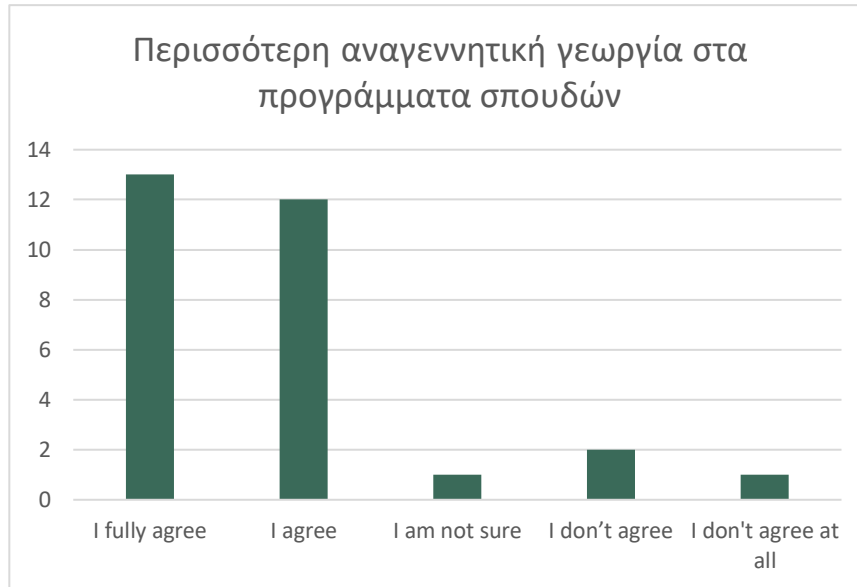
Η μεγάλη πλειονότητα των ερωτηθέντων (18) θεωρεί ότι το θέμα της αναγεννητικής γεωργίας δεν εξετάστηκε κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους. Μόνο 11 δήλωσαν ότι έχουν εξετάσει το θέμα αυτό.

Αν ναι, πιστεύετε ότι τα μαθήματα που επισκεφθήκατε είναι χρήσιμα για το μελλοντικό σας επάγγελμα;

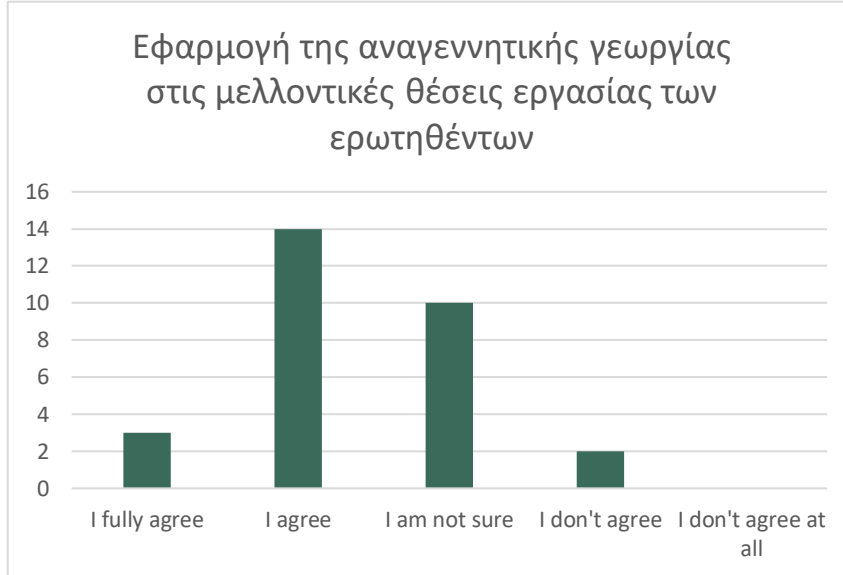
15 ερωτηθέντες θεωρούν ότι αυτά που έμαθαν ή μαθαίνουν για την αναγεννητική γεωργία είναι πολύ χρήσιμα ή χρήσιμα. 4 ερωτηθέντες πιστεύουν ότι είναι λίγο χρήσιμο, ενώ μόνο 3 ερωτηθέντες θεωρούν ότι το θέμα της αναγεννητικής γεωργίας δεν είναι χρήσιμο ή καθόλου χρήσιμο. 7 δεν απάντησαν.

Πιστεύετε ότι οι έννοιες, οι μέθοδοι και τα εργαλεία της αναγεννητικής γεωργίας θα πρέπει να διδάσκονται πιο εντατικά στην εκπαίδευσή σας;

25 ερωτηθέντες θεωρούν ότι η αναγεννητική γεωργία θα πρέπει να διδάσκεται πιο εντατικά, 1 άτομο δεν ήταν σίγουρο και 3 άτομα δεν συμφωνούν με τη συμπερίληψη της αναγεννητικής γεωργίας στα εκπαιδευτικά προγράμματα.

Πιστεύετε ότι η εφαρμογή μεθόδων αναγεννητικής γεωργίας στο μελλοντικό σας επάγγελμα είναι εφικτή;

17 ερωτηθέντες έχουν προβλέψει τη δυνατότητα να εφαρμόσουν την αναγεννητική γεωργία στη μελλοντική τους σταδιοδρομία, 10 είναι αμφίβολοι και μόνο 2 δήλωσαν ότι δεν είναι δυνατόν.

Εάν δεν συμφωνείτε, εξηγήστε ποιες προκλήσεις μπορεί να σας εμποδίζουν να εφαρμόσετε την αναγεννητική γεωργία στις γεωργικές εργασίες.

Οι μόνες απαντήσεις που λάβαμε αφορούσαν την έλλειψη γνώσεων σχετικά με το θέμα της αναγεννητικής γεωργίας και τους τρόπους εφαρμογής της.

6. Συμπέρασμα

Η παρούσα Ανάλυση Κατάστασης έδειξε τον σημερινό ρόλο που διαδραματίζει η Αναγεννητική Γεωργία σε εκπαιδευτικό, γεωργικό, πολιτικό και αγοραστικό επίπεδο στις τρεις χώρες εταίρους - Βέλγιο, Γερμανία και Ελλάδα.

Διαπιστώσαμε ότι ο όρος "αναγεννητική γεωργία" είναι αρκετά άγνωστος στους φορείς στους τομείς που εξετάστηκαν. Οι επίσημες διοικήσεις δεν δίνουν ορισμό της αναγεννητικής γεωργίας και πολλοί φορείς και ενδιαφερόμενοι χρησιμοποιούν παρόμοιους όρους (ομπρέλα) όπως "υγιές έδαφος" ή "γεωργία κατάλληλη για το μέλλον" προκειμένου να περιγράψουν ιδέες και εργαλεία κοινά για την αναγεννητική γεωργία.

Σε επίπεδο πολιτικής, δεν βρήκαμε καμία πολιτική που να στοχεύει άμεσα στην αναγεννητική γεωργία σε περιφερειακό ή ομοσπονδιακό επίπεδο στις εξεταζόμενες χώρες. Τα τρέχοντα πολιτικά πλαίσια και οι στρατηγικές δεν υποστηρίζουν άμεσα την Αναγεννητική Γεωργία, αλλά στοχεύουν στην προώθηση μιας γεωργίας που είναι περισσότερο τοπική και σέβεται το περιβάλλον, το έδαφος και τη βιοποικιλότητα. Και παρόλο που το υφιστάμενο σύστημα επιδοτήσεων εξακολουθεί να επικεντρώνεται κυρίως στη συμβατική γεωργία, υπάρχουν - ιδίως σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο - πολιτικές προσπάθειες για την υποστήριξη της αειφόρου γεωργίας.

Σε εκπαιδευτικό επίπεδο, βλέπουμε ότι δεν υπάρχει κανένας σχηματισμός που να αναφέρει άμεσα την αναγεννητική γεωργία. Ωστόσο, ορισμένες αρχές που είναι κοινές με την Αναγεννητική Γεωργία διδάσκονται κυρίως σε μαθήματα και σχηματισμούς που εστιάζουν στην αγροοικολογία. Η διάδοση της ίδιας της έννοιας της Αναγεννητικής Γεωργίας εξαρτάται από τον διδάσκοντα που παραδίδει τα μαθήματα.

Εκτός του πανεπιστημιακού και σχολικού συστήματος, υπάρχει μια ζωντανή σκηνή που χρησιμοποιεί, ερευνά και διαδίδει την αναγεννητική γεωργία μέσω της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης.

Επίσης, για τη βιομηχανία και τον χρηματοπιστωτικό τομέα, το θέμα της αναγεννητικής γεωργίας εξακολουθεί να αποτελεί κίνημα βάσης. Με λίγες εξαιρέσεις, οι αναγεννητικές προσεγγίσεις συναντώνται μόνο σε μικρότερες εκτάσεις. Οι οδηγοί/διαμορφωτές των τάσεων είναι κυρίως μεμονωμένα άτομα (αγρότες). Συνεπώς, η έννοια της αναγεννητικής γεωργίας διαδίδεται κυρίως από εξειδικευμένους φορείς. Οι γνώσεις σχετικά με το θέμα διαδίδονται κυρίως μέσω καναλιών κοινωνικής δικτύωσης, (διαδικτυακών) σεμιναρίων και εκδηλώσεων, ντοκιμαντέρ, άρθρων και βιβλίων.

Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το θέμα της αναγεννητικής γεωργίας μπορεί να χαρακτηριστεί ως καινοτόμο στις υπό εξέταση χώρες. Η πρόκληση του έργου RegAgri θα είναι να συμβάλει στην αλλαγή συνείδησης στα πανεπιστήμια, στις επαγγελματικές σχολές και στα κέντρα πρακτικής κατάρτισης, στα επιμελητήρια και στις ενώσεις γεωργίας και να ευαισθητοποιήσει την ανάγκη για την Αναγεννητική Γεωργία.